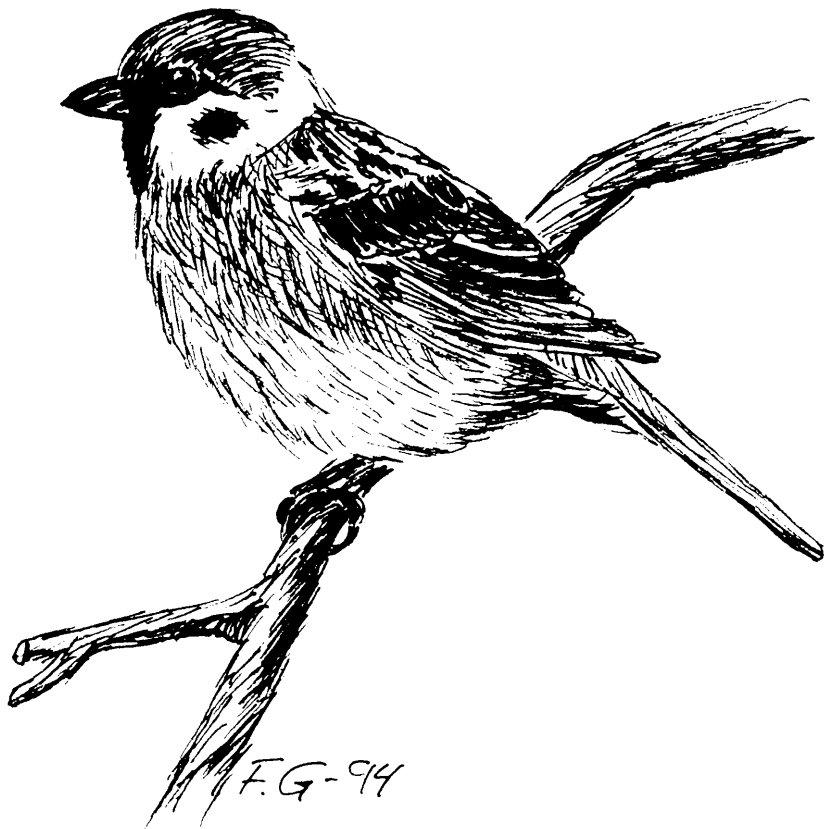

PIPLERKA

Årgang 25 - Nr. 1 1995

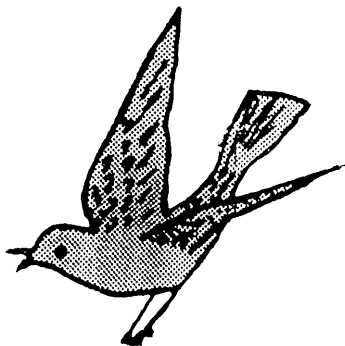
NORSK ORNITOLOGISK FORENING
avd. VEST-AGDER
- fylkets fuglevernforening

NORSK ORNITOLOGISK FORENING

Avdeling Vest-Agder, fylkets fuglevernforening
Boks 475 - 4501 Mandal

Redaktør:

Runar Jåbekk
Leirvollen 11C
4500 Mandal
(382 - 61053)

Piplerka kommer ut med 3 ordinære nummer i året.
Abonnementsprisen er kr. 100,-.
Beløpet kan innbetales til bankkontonummer 7319.05.08010,
eller postgiro 0824.03.94341.

Årsrapporten fra Lista Fuglestasjon utgis som
supplement til Piplerka. Rapporten kan bestilles
fra Lista Fuglestasjon, bankkontonummer
3070.10.26701 for kr. 40,- (30,- + porto)

Piplerka trykkes i 400 eksemplarer.

Annonseprisene er: Helseid kr. 500,- og halvside kr. 250,-

Bankforbindelse: Den Norske Bank, Mandal

Forsiden: Pilfink (Frode Grindheim)

AKTUELLE ADRESSER

NOF avd. Vest-Agder, Postboks 475, 4501 Mandal
Postgiro: 0824.03.94341 Bankgiro: 7319.05.08010
Formann: Finn Jørgensen, Oksevollen 19, 4500 Mandal. Tlf. 382-60604

NOF Kristiansand lokallag, Postboks 2112 Posebyen, 4602 Kristiansand
Bankgiro: 6319.12.56176
Formann: Birger Westergren, Sømskleiva 11, 4637 Kristiansand. Tlf. 380-46987

NOF Mandal lokallag, Postboks 196, 4501 Mandal
Postgiro: 0807.35.69258 Bankgiro: 7319.05.09777
Formann: Gunnar Gundersen, Sånum, 4500 Mandal. Tlf. 382-65495

NOF Lista lokallag, Postboks 171, 4561 Vanse
Postgiro: 0803.37.06058
Formann: Kåre Olsen, Brekne, 4563 Borhaug. Tlf. 383-97205

Lista Fuglestadson, Postboks 31, 4563 Borhaug
Postgiro: 0826.06.73131 Bankgiro: 3070.10.26701 Tlf./fax 383-97588
Leder: Jan Erik Røer, 4484 Øvestrand. Tlf. 383-50908

LRSK Vest-Agder, v/Tellef B. Vestøl, Mellombølgen 143, 1157 Oslo. Tlf. 222-92940

Carl A. Jacobsens minnefond. Fondskonto 7319.42.00096. Søknadsfrist 31.12.

Norsk Ornitologisk Forening, Seminarplassen 5, 7060 Klæbu. Tlf. 728-31166

Leder

Det året vi nå er gått inn i er det europeiske naturvernåret. I den forbindelse ønsker NOF å satse på forskjellige prosjekter. Jeg håper alle medlemmene i Vest-Agder kan gjøre en innsats i noen av disse. Dette er viktig naturvernarbeid. I tillegg er det en god anledning til å aktivisere medlemmer lokalt. Vest-Agder har tradisjon for å gjøre en god innsats i nasjonale prosjekter, f.eks. atlasprosjektet og siste års vipeundersøkelser. Jeg vil nedenfor komme litt inn på de aktivitetene som planlegges for 1995.

Låvesvala er valgt til Årets Fugl 1995. I den forbindelse ønsker NOF å kartlegge viktige overnattingsplasser for arten. På ettersommeren/høsten vil man samles låvesvaler i tusentall på faste overnattingsplasser i takrørskoger. Det vil være av stor interesse å undersøke hvor stort område fuglene på slike steder rekrutteres fra.

For å finne ut av dette er det nødvendig med en massiv ringmerking av låvesvaleunger. Ved fangst på faste overnattingsplasser om høsten vil man forhåpentligvis fange endel av de tidligere merkede ungene. Jeg håper derfor alle ringmerkere i Vest-Agder kan gjøre en innsats her.

Det satses også på en målrettet informasjonskampanje rettet mot gårdbrukere og skoleungdom. Det oppfordres også til å utføre lokale bestandsundersøkelser, som eventuelt kan gjentas om endel år.

Fuglekasser er vel noe de fleste av Piplerkas lesere har vært borti, men nå satser NOF på en holdningskampanje rettet mot allmennheten, der folk oppfordres til å lage fuglekasser, og henge dem opp i nærmiljøet. Lokallag oppfordres til å lage lokale aksjoner, med hovedmål å øke antallet fuglekasser i distriktet. Kristiansand lokallag er jo godt i gang med dette allerede.

Åkerrikxa er etter hvert blitt en uhyre sjelden fugl i Vest-Agder, som ellers i Norge. NOF ønsker nå å sette i gang en tiltaksplan, der funn av "kreskende" åkerrikser følges opp overfor grunneier m.m. I tillegg ønskes en systematisk fylkesvis oversikt over utviklingen i åkerriksebestanden de siste tiårene, evt lenger bak i tid. Dette burde vel være en overkommelig oppgave for Vest-Agders del.

Lokalt i NOF avd. Vest-Agder vil vi, foruten å støtte opp om de sentrale prosjektene, satse på en bestandsundersøkelse av dverglo i 1995. Dvergloen er en relativt sjelden hekkefugl i fylket vårt, men mye tyder på at bestanden kan være større enn vi har kjennskap til. Dette ønsker vi å rette på i 1995.

Som dere ser er det nok å engasjere seg i på det ornitologiske plan også i år. Nøl derfor ikke med å kontakte fylkesavdelingen eller ett av lokallagene dersom du ønsker å gjøre en innsats.

Runar Jåbekk
Mandal 01.03.95

Vipas status i Vest-Agder pr. 1994.

Av : Knut Sigbjørn Olsen

Som kjent ble vipa valgt til årets fugl i 1994 av Norsk Ornitologisk Forening, og prosjektet "Vipa i det norske kulturlandskapet" ble startet. I den forbindelse var det ønskelig at flest mulig sendte inn konkrete data for å dokumentere vipas situasjon i Norge. NOF/Vest-Agder var ikke snauere enn at de på sitt årsmøte satte seg som mål å kartlegge den totale bestanden av hekkende vipper i fylket. Med unntak av et par kommuner lengst øst i fylket ble de aller fleste kjente hekkelokaliteter besøkt og bestanden tallet opp.

Registreringsarbeidet.

Registreringsarbeidet foregikk på den måten at alle kjente lokaliteter, samt lokaliteter hvor det kunne tenkes at vipa hekker, ble besøkt minimum en gang, helst to-tre ganger. Det ble da sett etter rugende, revirhevdende eller varslende vipper. Også stedbundne par ble regnet som hekkfugler. Erfaringsmessig er det best å takserer vipebestanden tidlig i rugeperioden før gresset og kornet har vokst så høyt at de rugende vipene blir skjult. Dersom en venter for lenge utover våren vil endel av vipene ha gitt opp hekkingen etter å ha fått ødelagt reiret flere ganger. I større sammenhengende hekkeområder bør hele bestanden telles opp i løpet av få dager da vipene gjerne kan flytte litt på seg etter at det første reiret har blitt ødelagt i forbindelse med jordbruksarbeid. Hekkende vipper er forholdsvis enkle å registrere også i ungeperioden på grunn av den sterke varslingen. Men en har her det problemet at vipper som har gitt opp hekkingen kan delta i varslingen slik at det ser ut som det hekker flere par enn det i virkeligheten gjør.

Bestandsstørrelse.

Totalt ble det registrert 880 hekkende par i fylket. Vi vet at også noen par tradisjonelt hekker i høgheiene innerst i fylket, disse lokalitetene så vi oss ikke i stand til å sjekke på grunn av at det dreier seg om forholdsvis få par fordelt over store områder. I tillegg må en regne med at enkelte par i dalstrøkene ble oversett da de fleste av disse områdene kun ble besøkt en gang og inneholder mange små og mindre kjente lokaliteter. Dessverre ble det ikke gjennomført systematiske registreringer i de fire østligste kommunene. Fra Søgne og Kristiansand fikk vi likevel inn så mange mer eller mindre tilfeldige opplysninger at også disse kommunene må kunne ansees som fullstendig dekket. Fra Sogndalen og Vennesla finnes det kun noen få spredte opplysninger. Alt dette tatt i betraktning vil vi anslå vipebestanden i Vest-Agder til å ligge i området 900-1000 par.

Registrerte par i hver enkelt kommune:

Flekkefjord :	55 par
Sirdal :	34 par
Farsund :	352 par
Kvinesdal :	94 par
Lyngdal :	88 par
Hægebostad :	19 par
Lindesnes :	79 par
Audnedal :	14 par
Åseral :	15 par
Mandal :	23 par
Marnardal :	48 par
Søgne :	16 par
Sogndalen :	6 par
Kristiansand :	30 par
Vennesla :	7 par
Totalt :	880 par

Utbredelse

For å undersøke om vipas utbredelse har endret seg siden atlasarbeidet ble avsluttet for fem år siden, gikk NOF ut med oppfordring om å samle inn data om vipa etter samme metodikk som under Atlas-prosjektet. Vi i Vest-Agder fulgte denne oppfordringa og de fleste 10x10 km ruter hvor en kjente til at vipa hekket ble besøkt. Resultatene kan sees i figur 4. I de fleste rutene som ikke ble besøkt kan en med stor sansynlighet si at vipa ikke hekker.

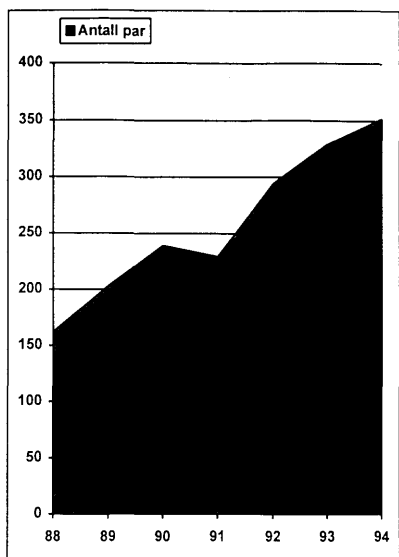
Inntrykket er at vipas utbredelse i Vest-Agder nå er noenlunde lik som den var under atlasperioden (fig. 3). Færre atlaskoder i nordøstre deler av fylket skyldes nok en kombinasjon av dårlig dekning og sen vår som gjorde at vipene hekket lenger nede i dalene. Det er lite sansynlig at det her har skjedd noen endring i utbredelsen. I de rutene som ligger lengst øst i fylket ser vi at det i 1994 var et større innslag av ruter med sansynlig hekking, samt tre helt blanke ruter. Dette skyldes nok først og fremst

at det i dette området, som tidligere nevnt, kun ble utført tilfeldige registreringer. Likevel er nok dette det området i fylket hvor vipene har gått mest tilbake i de senere årene. En kan derfor ikke utelukke at vipa har forsvunnet som hekkfugl i enkelte av disse rutene. Under atlasperioden ble vipa konstatert hekkende i alle rutene helt øst i fylket.

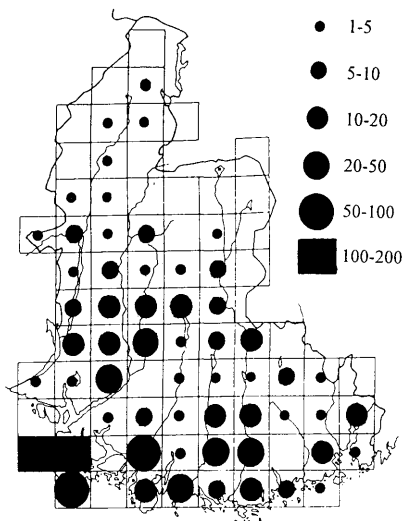
Figur 2 forsøker å illustrere hvordan hekketettheten av vipa er i de forskjellige rutene i fylket. Som figuren viser er bestanden er tettest i de vestre deler av fylket, særlig større flate jordbruksområder nær kysten har en tett bestand. Ved utløpet av de større elvene Kvina, Lygna og Audna finnes gode vipbestand. På Øyesletta hekket 38 par, på Lyngdalssletta 75 par og omkring utløpet av Audna 31 par. Lista står i en særstilling med 352 hekkende par, det vil si omkring 40% av alle de hekkende vipene i fylket. 343 par hekket på ca 40 kvadratkilometer store flat-Lista, det vil si 8,5 par pr. kvadratkilometer. Kanskje er dette en av de tetteste større vipeforekomstene i Norge?

Andre jordbruksområder ved kysten hvor endel vipa hekker er Spangereid, Jåbekk/Imesletta, Søgne og området ved utløpet av Topdalselva (Kjevik).

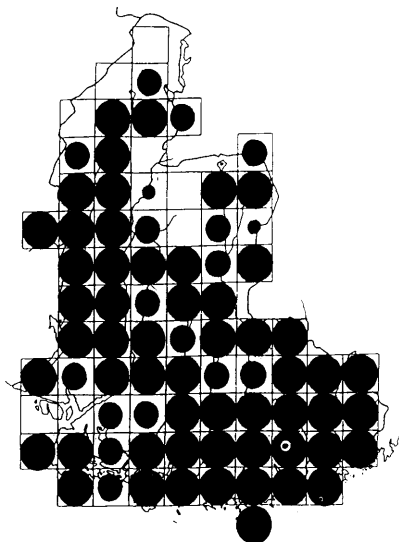
Ellers følger utbredelsen stort sett dalene innover i fylket, enkelte par hekker også innover heiene, fortrinnsvis på myrer i bjørkebeltet og på snau fjellet.

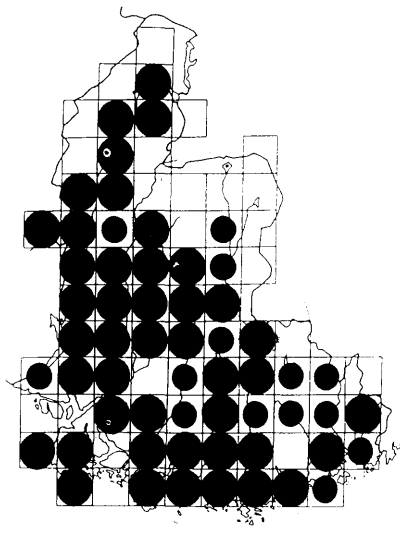
Figur 1 : Antall hekkende par av vipe registrert på Lista de siste 7 år. Fra og med 1990 har dekingen vært fullstendig.

Figur 2 : Hekketettheten til vipe angitt i antall hekkende par som ble registrert i hver atlasrute i 1994.

Figur 3 : Utbredelsen til vipe i Vest-Agder i perioden 1977-86. Etter Norsk Fugleatlas.

Figur 4 : Utbredelsen til vipa i Vest-Agder etter registreringer utført i 1994.

Bestandsendringer

Det er vanskelig å noe entydig om dette for hele fylket sin del da utviklingen har vært noe forskjellig i forskjellige deler av fylket. Opprinnelig hekket vipa bare på enkelte steder langs kysten, i Vest-Agder kanskje kun på Lista. Collett (1877) sier: "Ruger alene langs Landets yderste Kystrand, og her blot paa enkelte gunstige Localiteter, nemlig de forholdsvis faa flade Kystøer og Strandbredder der finnes. Paa Listerland og Jæderen ruger utvivlsomt et flere gange større Antal, end paa alle øvrige Localiteter tilsammen."

-Flekkefjord

I Flekkefjord kommune varierer vipbestandene noe fra år til år. Men bestanden skal ha gått noe tilbake fra begynnelsen av 80-årene, som var "gode". (G Grimsby pers. medd.)

-Lista

Fleste data finnes fra Lista hvor vipa svært lenge har vært vanlig. Rasch (1836) oppgir at vipa var alminnelig i 1833. Collett (1921) oppgir: "Sit hovedtilhold har den på Lister og Jæderen, --- om den end ikke paa langt nær optræder i saadan mængde som før i tiden. Endnu i 1870-årene kunde den her sansynligvis regnes i titusinder." Dette tyder på at bestanden kan ha gått noe tilbake frem mot begynnelsen av 1900-tallet. Bernhoft-Osa oppgir etter en tur til Lista i mai 1938 "Forekom i stort antall"

De første skikkelige data stammer fra 1958 da et ca 0,85 kvadratkilometer stort prøveområde ved Borhaug på Lista ble taksert. Her ble det funnet 139 reir og bestanden ble bedømt til 150 par. Bestanden var på denne tiden meget tett og ett eller flere par ruget på så og si hver eneste jorde og åker, muligens hadde bestanden økt noe siden 1920-30

årene (K Olsen pers. med.). Utover 60 og 70-årene gikk bestanden nedover for å nå et bunnivå omkring 1980. Bestanden ble da bedømt til ca 100 par for hele Lista, dette tallet er trolig noe lavt, men det hekket neppe over 150 par på Lista på dette tidspunktet. Siden 1986 har store deler av vipbestandene blitt tallet opp hvert år og gledelig nok har den økt jevnt, og synes nå å stabilisere seg i overkant av 300 par. (Fig. 1)

I prøveområdet ved Borhaug har det i de siste årene hekket 25-30 par. Nå har riktignok en del av området blitt til byggefelt, og mange nye områder ellers på Lista har blitt dyrket opp slik at vipene har større områder å hekke på. Alt dette tatt i betraktning er det likevel temmelig sikkert at bestanden på slutten av 50-tallet har ligget på godt over 1000 par bare på flat-Lista.

-Lyngdal/Kvinesdal

Fra jordbruksområdene ved utløpene av Kvina og Lygna er vipa kjent som en vanlig hekkfugl fra lang tid tilbake, når de etablerte seg her er ikke kjent. Her er vipene fremdeles ganske vanlige hekkfugler, men det er usikkert hvordan bestanden har utviklet seg.

-Mandal

Fra Mandalsdistriktet oppgir Barth (1969) at vipa stadig har øket i antall frem til 1969, dette gjaldt særlig innover i landet. "I svært mange år har den hekket tallrik ved Harkmarksfjorden, Skeie og på Imeslettene. På Håland har den hekket i rotfrukt- og potetåkrene i hvert fall siden 1910 og i nokså uforandret antall."

På Imesletta var det tidlig på 70-tallet over 20 par som hekket, mens bestanden på slutten av 70-tallet var nede i 4-5 par. Frem til 80-83 økte bestanden igjen til omkring 10 par. På dette tidspunktet ble

forøvrig bestanden i hele Mandal kommune beregnet til 30-40 par. (R Jåbekk pers. med.) Forøvrig hekket det i 1994 hele 15 par på Imesletta.

For Mandalsdistriktet kan en antyde følgende utvikling : Økning frem til slutten av 60-tallet, så nedgang til bestanden nådde en bunn i slutten av 70-tallet. Deretter en svak økning frem til begynnelsen av 80-tallet, de siste 10 årene synes bestanden å ha vært nokså stabil selv om vipa nok har forsvunnet fra enkelte plasser. Oppover langs Mandalselva og i Marnardal har den hekket vanlig siden krigen, igjen ifølge Barth (1969). I dette området ser det ikke ut til at det har skjedd store forandringer i bestanden frem til nå.

-Kristiansand

Fra Kristiansandsdistriktet oppgir Barth (1957) at "Vipe har fast tilhold som rugefugl både ute i skjærgården og langt innover i landet. De siste 15-20 år har en mengde hekket på Drangsholtmyra og en del på Foss i Tveit. På Tjømsemoen i Søgne har det i hvert fall de siste 8 år hekket 10-15 par;---. På Tangvall har noen få par hatt reir etter krigen, ---. På Loland i Øvrebø ca. 260 moh har mange par hekket siden ca. 1940." Bortsett fra i skjærgården hekker vipa fortsatt på disse stedene, men i mindre antall. Wrånes (1985) oppgir at vipa neppe hekker fast i Randesund lenger. Den forsvant fra flere lokaliteter på 60- og 70-tallet, sist fra myrene ved Drange hvor opptil 8 par hekket frem til 1975-76. I 1994 hekket imidlertid sansynligvis to par ved Bjørnestad i Randesund. Også fra Kongsgårdjordene i Oddernes har vipa forsvunnet som fast hekkefugl siden midten av 80-årene.

Disse spredte opplysningene tyder på at vipebestanden i Kristiansandsdistriktet har gått jevnt nedover og at den har forsvunnet fra flere lokaliteter i løpet av de siste tiårene.

-Dalområdene

Nå for tiden hekker vipene mer eller mindre vanlig på jordbruksområder i de fleste større dalene. Vipene har nok gradvis innvandret til disse områdene fra kysten i løpet av 1900-tallet. De siste årene synes bestanden å ha vært nokså stabil.

-Heiene

I Sirdal, Kvinesdal, Hægebostad og Åseral hekker spredte vipepar på myrer i snaufjellet og bjørkebeltet. Disse områdene har blitt innvandret i løpet av de siste par tiårene. Denne bestanden består trolig av par som har flyttet opp fra dalene. Antall par som hekker i heistøkene varierer nok endel fra år til år etter hvor sen våren er.

Rugende vipe på kornåker, disse er lette å registrere dersom ikke kornet har vokst for høyt. (Foto : Kåre Olsen)

Biotopvalg

Vipa var på Lista opprinnelig en myrfugl som hekket på flate torv og gressmyrer, ofte i tilknytning til smådammer og vann. Størstedelen av flat-Lista bestod før av slike biotoper. Collett (1877) skriver: "Paa Listerland og Jæderen ---. Masserne maa her sandsynligvis regnes i Titusinder, der alle ere spredte over Myrene og Lyngmarkerne paa et Areal af 6-8 <kvadrat> Mile." Etterhvert har bestanden gradvis flyttet inn på dyrket mark, dette er i og for seg ganske naturlig i og med at stadig større deler av Lista ble dyrket opp. Fra våren 1938 oppgir Bernhoft-Osa (1938): "Etter hvad det blev oplyst har vipa i de senere år flyttet mer og mer inn fra utmark og ruger nu helst på dyrket mark", men ennå på denne tiden fantes store områder med torv- og gressmyrer.

I undersøkelsen av det 0,85 kvadratkilometer store området ved Borhaug i 1958 lå 90 % av reirene på dyrket mark, mens myr og lyngmark hadde 5 % hver. (K Olsen pers. med.) Det må imidlertid bemerkes at dette området stort sett bestod av dyrket mark og heller ikke lå i tilknytning til sjøen. Andelen av vipere som hekket på myr og lyngmark var nok noe høyere dersom en hadde sett på hele Lista på denne tiden.

I 1994 lå 84 % av reirene på dyrket mark, 12 % lå på udyrket beitemark (9 % langs Listastrendene), myrer og lyngmark hadde henholdsvis kun 3 % og 1 % av reirene. At så få par hekker på myrer og lyngmark skyldes nok først og fremst at dette er en naturtype som så og si har forsvunnet fra Lista. De få myrer om lyngheier som finnes igjen har vokst til med høyere vegetasjon (tre, siv og takrør) som gjør at de er uegnet som hekkebiotop for vipene.

Når det gjelder dyrket mark trives vipene godt på store, fuktige jorder. Disse jordene ligger helst lavt i terrenget der det tidligere var myr, og er som regel helt flate. Også mer varierte jordbruksområder, dvs. områder med både gressproduksjon, beiter, grønnsak- og kornåkre, er blant de stedene en finner de største tettheter av hekkende vipere. Større områder i skrånende og tørt terreng med kun gressproduksjon har tradisjonelt liten tetthet av hekkende vipere.

Fra andre deler av fylket finnes ikke andre opplysninger enn at vipene stort sett har hekket på dyrket mark. Men så har vi heller ikke opplysninger som går særlig lengre tilbake enn til midten av dette århundret. Barth (1969) oppgir at "På Håland (Mandal) har den hekket i rotfrukt- potetåkrene i hvert fall siden 1910". Enkelte tilfeller av hekking på myrer er også kjent, for eksempel på myrene ved Drange i Randesund (Kristiansand), hvor opptil 8 par hekket frem til 1975-76. (Wrånes 1985)

De vypeparene som hekker i heistrøkene i Vest-Agder holder seg på store fuktige gressmyrer i bjørkebeltet og på snaufjellet.

Hekkesuksess

I 1977, da vipebestanden var på det laveste, foretok NOF/Lista en undersøkelse av 45 reir på Vest-Lista. Av disse ble 13 stk. ødelagt ved jordbruksvirksomhet, 10 stk. ble robbet av kråke eller måke og 3-4 stk. ble ødelagt av barn - eggene stjålet. I 18 av reirene foregikk rugingen som normalt og eggene klekket (40 %). Av disse kullene var det imidlertid svært få som klarte seg. Noen små unger døde som følge av kaldt vær og regn. Ellers ble kullene sterkt beskattet av rødrev, kråker

og måker. Som årsak til den sterke tilbakegangen nevnes økningen i rødrev- og kråkebestanden på Lista på den tiden. Men også mekaniseringen av jordbruket og den økte bruken av sprøytemidler blir trukket frem. (Olsen 1978)

Når en studerer den jevne økningen i vipebestanden på Lista fra midten av 80-tallet og frem til nå, er det derfor nærliggende å tenke på sammenbruddet i rødrevbestanden etter at skabben kom på begynnelsen av 80-tallet. Denne teorien ble styrket ved at det i 1994 ble funnet revehi i to tradisjonelt gode vipeområder. I det ene var vipene fraværende alt fra hekkesesongen startet, mens alle vipeparene i det andre området forsvant i løpet av rugeperioden. Også kråkebestanden synes å ha gått noe tilbake de siste årene, derimot har måkene økt i antall.

Det er klart at jordbruksvirksomheten er et stort problem for vipene, årlig blir en stor del av reirene ødelagt i forbindelse med arbeid på jordene og åkrene. Inntrykket er at de aller fleste vipene legger nytt reir dersom det første blir ødelagt, de kan da gjerne flytte litt på seg. Hvor mange ganger vipene legger på nytt før de gir opp hekkingen er det ikke gjort noen undersøkelse på her. Men trolig er en tidlig våronn en fordel da en stor del av jordene og åkrene blir ferdige før det er for sent for vipene å legge om igjen. Dessverre er det de fuktige stykkene som blir sist ferdige om våren, og det er her de fleste vipene hekker.

Ennå er det noen bønder på Lista som flytter vipeeggene og legger dem tilbake i en grop etter at traktoren har kjørt over reiret. Vipene synes å tolerere dette, men problemet er at alle måkene som følger etter traktoren svært ofte spiser eggene. Det beste er å spare igjen et lite stykke rundt reiret.

Ofte blir det også drevet med traktorarbeid etter at vipeungene har klekket. Dette går ofte bedre enn når vipa ennå har egg. Så lenge bonden holder seg inne i traktoren trykker nemlig ikke vipeungene, men løper unna traktoren dersom ikke farten er for høy. Også her er det største problemet de store mengdene måker som følger etter traktoren dersom man pløyer, harver eller sår, disse oppdager lett en vipeunge som ikke trykker. Ved spredning av husdyrgjødsel løper ikke alltid ungene langt nok unna traktoren og blir tilgriset og dør. Spredning av kunstgjødsel på stykker med nyklekkte vipeunger er farlig da disse kan tro at det er mat og spise de små perlene. I slike tilfeller er det trolig svært lite som skal til før de dør.

Etter hvert som ungene vokser til, trekker de ut på de jordene som først blir forhøstet. Viper som hekker i nærheten av sjøen eller ferskvann trekker i de fleste tilfellene ned til strendene hvor de slipper jordbruksvirksomheten, men i stedet får en ny fiende - minken. Likevel synes hekkesuksessen på Lista å være best langs strendene.

Som nevnt overfor har vipene siden 1800-tallet fått en rekke nye problemer, både i form av mekanisering innen jordbruket og økt predasjon. Siden denne tiden har imidlertid en trussel mot vipebestanden forsvunnet, vi siterer Collett (1881): "Æggene borttages paa flere Steder af Listerland og Jæderen i store Masser af Beboerne, og fortæres i Regelen paa Stedet; tidligere bleve i enkelte Aar flere Tusinde Æg udførte, men dette er i de senere Aar mere ophørt."

Fra konkrete undersøkelser av hekkesuksessen til vipa i 1994 kan det nevnes at av 38 kontrollerte par i Flekkefjord kommune fikk 27 par

klekkes frem unger. Det vil si 71 %, og må vel kunne sies å være bra. Hvor mange av disse ungekullene som ble flyveferdige ble imidlertid ikke kontrollert.

Trekkforhold

-Vårtrekket

I "normale år" kommer de første vipene til kyststrøkene i Vest-Agder en av de første dagene i mars, og da vil trekket være i full gang alt fra andre uka av mars. Tidspunktet for når trekket starter varierer en del fra år til år, det er ikke bare avhengig av de klimatiske forhold i Norge, men minst like mye av hvordan klimaet er i England. Hvis det er mildt i England kommer de første vipene til Lista allerede i februar uansett om det er kaldt her. Figur 5 illustrerer godt hvor få vipen hadde kommet i midten av mars etter de kalde vintrene fra 1984-88, i motsetning til de milde vintrene 89-93. Våren 94 var noe spesiell da vipene kom forholdsvis tidlig selv om vinteren hadde vært kald. Årsaken kan vært at vipene hadde blitt vant med tidlig vår, eller det at også 94-vinteren var mild i England.

I 1994 kom de første vipene som vanlig først til Lista. Den 9.2. ble det sett en flokk på 16 individer, videre utover i februar ble det flere ganger observert 1-3 individer. Dette var midt i en streng kuldeperiode, og det ble med disse individene. Den 2.3. kom de første vipene til Kristiansand og Lyngdal, etter dette gikk det slag i slag. Allerede 8.3. ble det sett en vipe ved en åpen råk i Roskreppfjorden i Sirdal ca 930 moh, dette dreier seg nok om en fugl som har feilnavigert da det ennå ikke var tegn til vår i dette området. Først 8.4. ble vipene igjen sett i Øvre Sirdal, men dette er nok senere enn normalt på grunn av den sene våren og svært mye snø.

Knappt en uke etter de første individene kom, satte det store innrykket inn. Første dag med over 100 individer på Lista var 4.3. Til Øyesletta kom det 100-150 individer 6. eller 7.3. og en flokk på 250 individer ble sett over Kristiansand by 10.3. Under vinterfugltellinga 11-13.3. ble det sett minimum 860 individer i fylket.

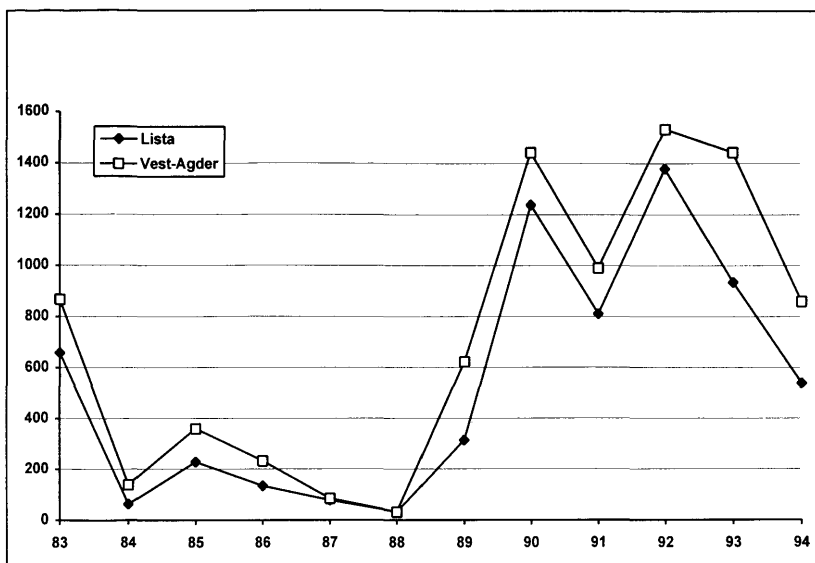
Etter milde vintre pågår trekket for fullt fra andre uka i mars og ut til slutten av måneden. Langs kysten av Vest-Agder skal en sjelden langt ut i april før det bare er de stedbundne hekkefuglene igjen. Lenger oppe i dalene sitter ennå små flokker ved råker og elveos og venter på at snøen skal smelte.

Kuldeperioder i mars og april kan enkelte år ta livet av store mengder vipen. Disse kalles "rier", på Lista har en av dem til og med fått navn etter vipa. "Viberia" kommer i begynnelsen av april, og er kjennetegnet med at en utover de hvite snølagte jordene kun ser svarte flekker der vipene ligger og ruger.

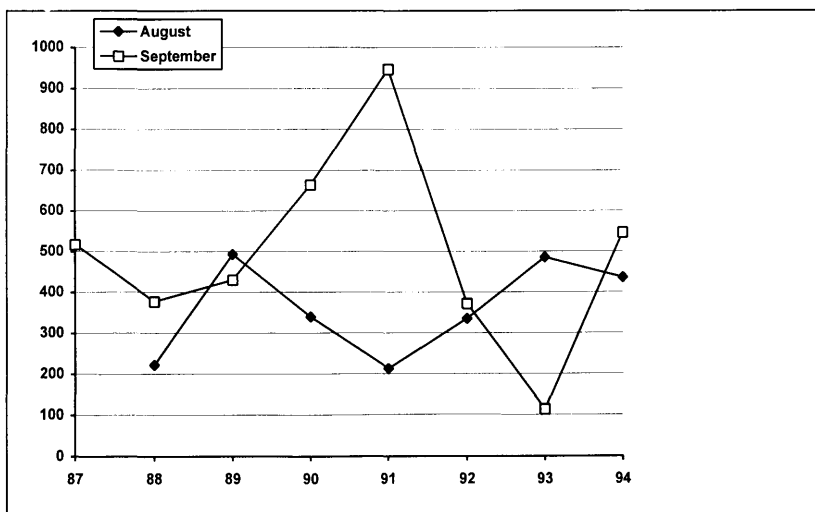
Som vi ser av figur 5 blir en stor del av vipene som blir tellt på vannfugltellinga sett på Lista. Andre områder hvor endel vipen tradisjonelt tradisjonelt raster i midten av mars er Mandal, Lindesnes, Lyngdalsletta, Øyesletta og Flekkefjord.

-Høstrekket

Fra begynnelsen av juni begynner vipene ved kysten å flokke seg. Disse flokkene består både av par med flyveferdige unger og av fugler som har hatt mislykket hekking. Mange omlagte vipekull blir imidlertid ikke flyveferdige før langt ute i juni måned, i enkelte tilfeller ikke før juli. Lenger oppe i landet skjer denne samlingen i småflokker senere ettersom hekkingen her begynner senere. For eksempel i Øvre Sirdal hvor småflokker sees fra begynnelsen av juli. Inntrykket er at

Figur 5 : Antall viper talt under vannfugltellingene i Vest-Agder 1983-94. Alle tellingene er gjennomført i tidsrommet 10.-19. mars.

Figur 6 : Antall viper registrert under vadefugltellingene på Lista. Tellingene er gjennomført i siste halvpart av august og september.

disse småflokkene trekker vekk etter hvert. I allefall er det i siste halvpart av juli få vipere å se på Lista, ofte kun et hundretalls individer. Utover i august tar imidlertid trekket seg fort opp.

Dessverre er det bare fra Lista det finnes kvantitative opplysninger fra høsttrekket, men dette er trolig det eneste stedet i Vest-Agder hvor noen særlig mengde med vipere samles om høsten. Figur 6 viser hvor mange vipere som er talt under de årlige vadertellingene på Lista. Midt i august har gjennomsnittlig antall ligget på 360 individer. Frem mot tellingene i midten/slutten av september øker dette antallet til gjennomsnittlig 496 individer. Utover i siste halvpart av oktober minker antallet vipere fort, men ennå frem til midten av måneden kan flere hundre vipere holde seg i området. Med andre ord kan en si at hovedtrekket på Lista foregår i perioden august - medio oktober. Normalt med en topp fra midten av september til begynnelsen av oktober.

Overvintring

Hvert år blir det på Lista sett overvintrende vipere i desember og januar. Antallet varierer endel fra år til år, men det dreier seg som regel om ganske få (1-10 individer). Vinteren 1993 var spesiell da det ble talt hele 137 individer på vannfugltellinga 23.-24. januar. Dette må nok sees i sammenheng med at det hadde vært så mange milde vintre på rad.

Deltakere

Følgende personer deltok i viperegistreringene i Vest-Agder i 1994, og takkes herved for innsatsen :

Tellef B Vestøl, Bjarne Dønnestad, Jan E Berghlin, Øyvind Fjeldsgård, Asbjørn Lie, Arvid Heimdal, Harold Larsen, Karl J Robstad, Gunnar Gundersen, Inge Flesjå, Finn Jørgensen, Roy H Olsen, Martin L Pedersen, Bjørn Nissen, Bernhard Lid, Nils H Lorentzen, Knut S Olsen, Kåre Olsen, Tor A Olsen, Jan E Røer, Svein Grimsby, Geir Grimsby, Kjell Grimsby.

*Vipere på vårtrekk.
(Foto : Kåre Olsen)*

Litteratur:

Rasch, H (1836)	Naturhistoriske Notiser fra en Reise, foretagen i Sommeren 1833. Magazin for Naturvidenskaberne, 2det Bind, 2det Hefte. Christiania 1836.	
Collett, Robert (1877)	Mindre meddelelser vedrørende Norges Fuglefauna i Aarene 1873-76. Nyt Magazin for Naturvidenskaberne, 23de Bind. Christiania 1877.	
Collett, Robert (1881)	Mindre Meddelelser, Vedrørende Norges Fuglefauna i Aarene 1877-1880. Nyt Magazin for Naturvidenskaberne, 26de Bind. Christiania 1881.	
Collett, Robert (1921)	Norges Fugle.	
Bernhoft-Osa, A (1938)	Fra fuglelivet på Lista. Stavanger Museums Årshefte 48 (1937-38)	s 132
Barth, Edvard K (1957)	Trekk fra dyrelivet i gammel og ny tid. Torridal Sørenskriveri. Kristiansand 1957.	s 166-167
Barth, Edvard K (1969)	Trekk fra dyrelivet i Mandalsdistriktet i gammel og ny tid. Det Tidligere Mandal Prestegjeld. Mandal 1969.	s 327-328
Olsen, Kåre (1978)	Viba - en truet fugleart ? Piplerka 2-1978.	s 20-22
Wrånes, Eldar (1985)	Fugleliv i Randesund. Randesundsboka III	s 351
Gjershaug, Thingstad, Eldøy & Byrkjeland(red.) (1994)	Norsk Fugleatlas
Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu 552 s.	s 178-179

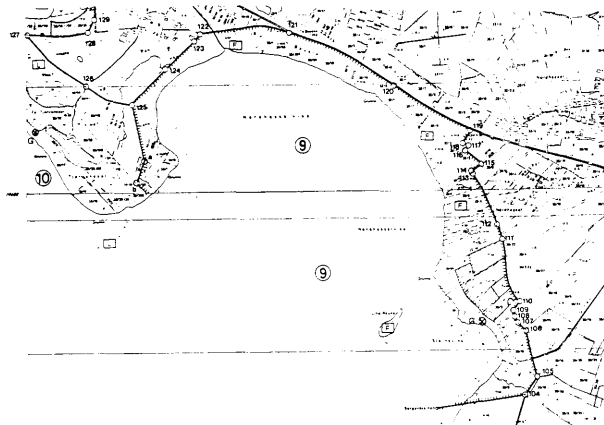
Fugleliv og brettseiling

Om interessemotsetninger i Nordhasselvika fuglefredningsområde på Lista

Av Kåre Olsen

Lista er i vide kretser kjent for vinden. Særlig NW-kulingen - «Lista-monsunen» - er beryktet. Iskald og utrivelig legger den en klam hånd over landskap, fugl og folk flest - særlig sommerstid. Onge tunger påstår at Lista har 190 kulingdager i året. Selv om dette er sterkt overdrevet er Nordhasselvika, populært kalt Bausje, i manges øyne som skapt for brettseiling. Værhardt og tøffe forhold ute i åpen sjø, med lunere forhold inne i bukta.

Men når brettseilerne entrer bølgene skremmes fuglene vekk. Og Nordhasselvika og tilgrensende områder er en av de rikeste våtmarkslokalitetene på Lista med stor betydning for fuglelivet. Derfor ble området vernet med Kgl. res. av 28.8.1987 som en del av Listastrendene landskapsvernområde med status som fuglefredningsområde. Verneformålet er nettopp å ta vare på det rike fuglelivet og dets livsmiljø. Lokaliteten tilfredsstiller kriteriene for å bli «Ramsar-område» (internasjonal verneverdi) som en del av «Lista våtmarkssystem». Forslag om dette ligger inne til behandling.

I en årrekke har bølgene, i dobbelt forstand, gått høye i og omkring Nordhasselvika. Farsund kommune ønsker å satse millioner for å bygge ut området til et riksanlegg for seilbrettporten. De håper og tror at et slikt seileranlegg vil «plassere Lista på Europakartet» og vil trekke langt flere turister til kommunen. Mot kommunen og brettseilerklubben står lokale naturvernkrefter med NOF, Natur og Ungdom og Naturvernforbundet i spissen. Et sted mellom disse to partene står Miljøvernavdelingen hos Fylkesmannen som forvalter verneområdene på Lista. Dessverre har denne instans til tider vist en temmelig vaklende holdning til disse problemene noe som har resultert i endel kompromisser med brettseilerinteressene, bit for bit. Dette har medført at presset på området fremdeles pågår, jfr. ordtaket at ved å gi en viss mann lillefingeren tar han snart hele handa.

Ønsket om å klargjøre hvilke kvaliteter Nordhasselvika innehar for fugleliv og naturverdier er bakgrunnen for denne artikkelen.

Hvorfor er Nordhasselvika så viktig for fuglelivet?

Stor artsrikdom - Pr 1995 er det registrert 216 forskjellige fuglearter i området hvorav 120 er såkalte vannfugl/sjøfugl. Hvert år dukker sjeldne arter opp på lokaliteten. Enkelte av disse, som f.eks. brilleand, har kommet igjen hvert år i en årrekke. Slike forhold er også med på høyne den opplevelsverdien lokaliteten har for naturinteresserte mennesker langt utover Sørlandets grenser. For detaljerte opplysninger om arter og antall henvises til artikkel i Piplerka nr. 3/4 92.

Listas viktigste rasteplass for vadefugler - Det er observert 40 forskjellige vaderarter i området. Få - om noen - steder i Norge kan oppvise tilsvarende antall på et såpass begrenset område. I gode år er det registrert opptil 3500 rastende vadere samtidig i området.

Dette skyldes bl.a. at bølger og strømforhold kaster på land store mengder med tang og tare, noe som igjen betyr god tilgang på føde i form av taremakk, tanglopper og annet småkryp som vaderne lever av.

Mye overvintrende ender og sjøfugl - Tilsammen er det registrert 38 arter av fuglegruppene lom, lappedykkere, skarv, svaner, gjess og ender i Nordhasselvika. Disse fuglene er stort sett næringsspesialister som er helt avhengige av slike grunne sjøområder for å finne mat. Normalt har området en vinterbestand på 150 - 200 ind av disse arter. I tillegg kommer 30 arter måker, terner, alkefugler, hegrer og andre sjøfugler som også bruker bukta til næringssøk og rasteplass.

At hele 68 forskjellige sjøfuglarter er registrert i området har sammenheng med at de marine forhold og bunnforholdene i området gir svært varierte næringsforhold. Sjøområdet utgjør en mosaikk av sandbunn (børstemakk, bløtdyr og skjell), partier med tang og tare (reker, krepsdyr og fiskeyngel), rullesteinbunn med både overvanns- og undervannsfluer og undervannsrev (strandsnegler, muslinger, småfisk) samt større steiner (sitteplass for skarv, ærfugl og andre sjøfugl). Disse varierte bunnforhold er spesielt tydelig å iakttå fra luften. Bukta byr også sjøfuglene på lune farvann for de to dominerende vindretninger - NW og SE - i vinterhalvåret.

*Vestre del av Nordhasselvika med vaderrasteplassen Søvika. Tjørveneset i bakgrunnen.
Foto: Knut S. Olsen*

Viktig hekkelokalitet - Det grunne farvannet gir normalt gode oppvekstforhold for ærfugl- og gravandunger. 10-15 ærfuglkull og 1-2 gravandkull blir/ble årvisst fostret opp i området.

5 vaderarter hekker i området: Tjeld (6-8 par), sandlo (6-9 par), vipe (5-7 par) og rødstilk (3-6 par) hekker på sandstranda og tilgrensende strandenger og beitemarker. Storspove er funnet hekkende mer sporadisk i dyneområdet bak stranda..

Fiskemåke hekker årvisst (3-7 par), rødnebbterne mer sporadisk.

Hvilke problemer medfører brettseilervirksomheten for fugleliv og natur?

Systematiske tellinger og omfattende observasjoner gjennom en årrekke - både før og etter at brettseilerne begynte å bruke bukta - har gitt oss et godt grunnlag for å kunne vurdere forholdene omkring konflikten mellom brettseiling og fugleliv i Nordhasselbukta.

Metodikken går kort fortalt ut på at antall fugl i bukta telles fra utkikksposter i begge ender samt fra midten av bukta. Disse tellinger som fanger opp både sjøfugl og ender på vannet samt rastende vadefugl, er oftest utført ved hjelp av kikkert/teleskop om morgenen/formiddag og før brettseilingen er begynt å påvirke antall og atferd. De dagene som brettseiling har foregått, har så observasjoner om atferd av fugl/brettseilere blitt registrert fra de samme utkikksposter utover dagen. I vinterhalvåret (sept. - april) er det de siste år blitt foretatt minst ukentlige observasjoner.

Forstyrrelser av vadefugl på trekk - Under vårtrekket raster nordtrekkende vadere i Nordhasselvika fra mars, (tjeld, vipe, sandlo, myrsnipe (sørnorske populasjoner), april, (storspove, rødstilk) til ut mai måned (arktiske populasjoner av myrsnipen, sandlo, steinvender o.a.).

Listastrendene er ofte første landingssted i Norge etter at vaderne har krysset Skagerak eller Nordsjøen. Her raster de noen få dager før neste etappe på veien nordover til høyfjellstrøkene eller arktiske områder over hele nordkalotten. Det er av stor viktighet at de får den nødvendige ro til næringsopptak slik at de kan bygge opp fettreservene hurtigst mulig. Fuglene har det travelt om våren, den arktiske sommeren er kort og hektisk og det gjelder å få en god start.

Allerede fra midten av juli ankommer de første vaderne på høsttrekket på vei mot syd. Dette er hovedsaklig voksne fugler av arktiske vaderarter som polarsnipe, tundrasnipe, sandløpere, myrsnipen, steinvender o.a. Fra midten av august og ut oktober dominerer de store antall ungfugler av mange arter. I år med god hekkesuksess i nordområdene kan antallet som raster i bukta komme opp i 3500 samtidig i de forskjellige trekktoppene ettersom de forskjellige populasjonene kommer i bølger utover høsten.

Flere av vaderartene, særlig de arktiske, er gjerne ganske tillitsfulle ovenfor mennesker. Til tross for dette er det påfallende å se hvor urolige, rastløse og oppskremte vaderne blir når brettseilerne kommer for nær stranda med stor fart og blafrende, fargesprakende seil.

Når joggende og strandvandrende brettseilere og deres publikum i tillegg med jevne mellomrom skremmer opp flokkene som raster bortover stranda, sier det seg selv at tiden som vadefuglene får til disposisjon for næringsopptak og hvile blir nokså oppstykket og begrenset.

Når vaderne stadig blir skremt på vingene, går det ut over tid til næringsopptak og nødvendige fettreserver. På bildet ser vi polarsniper, sandløpere og myrsniper. Foto: Kåre Olsen.

De fleste vadefugler er nemlig næringsspesialister som er helt avhengige av spesielle og næringsrike resteplasser. De er også avhengige av å få den nødvendige ro og tid på disse rasteplassene for å kunne innta tilstrekkelig med næring. Dette er meget vesentlig for at fuglene skal kunne klare å gjennomføre det anstrengende trekket over Nordsjøen om høsten. Lista er som kjent, av geografiske årsaker, det siste stoppested i Norge .

Forstyrrelser for overvintrende ender og sjøfugl - Nordhasselvika er et attraktivt nærings- og overvintringsområde for sjøfugl i vinterhalvåret. De første endene ankommer normalt fra slutten av august og flere av de artene som hekker i høyfjellstrøk og i arktis blir liggende i området til langt ut i mai før de trekker nordover igjen. Arter som storskarv, ærfugl, sjøorre, svartand, bergand, havelle og kvinand dominerer i antall, mens en rekke andre arter, lom, dykkere o.l. opptrer mer fåtallig og uregelmessig. Gjennomsnittlig overvintrer 150 - 200 ender og sjøfugl i området.

Det har dessverre vist seg at disse sjøfuglartene tolererer svært lite av forstyrrelser av brettseilerne. Våre iakttagelser viser gang på gang at når de første brettseilerne begynner å krysse utpå bukta, skremmes de rastende ender og sjøfugl ganske raskt på vingene og flyr ut av området. En skulle kanskje tro at disse vekskremte fuglene bare ville trekke unna til andre områder langs Listastrendene som er mer rolige og har mindre forstyrrelser. De siste par års observasjoner tyder imidlertid på at et flertall av sjøfuglene/endene er ganske stedtro når de først har valgt seg et overvintringsområde.

Registreringene, både i Nordhasselvika og andre viktige og næringsrike lokaliteter langs Listastrendene, viser forbausende stabile antall i de respektive bukter og områder gjennom vinteren. Observasjoner av sjeldne og lettkjennelige arter som brilleand, praktærfugl og

Sjorre er en vanlig overvintringsart i Nordhasselvika. Foto: Kåre Olsen.

*Det skal mye opplagsnæring og fettreserver til for å kunne produsere 11 store bergand-egg.
Foto: Kåre Olsen*

stellerand viser f.eks. også at disse enkeltindivider kommer igjen hver vintersesong og blir værende her hele vinteren igjennom, ofte til og med i samme del av bukta - minus den tiden de er skremt vekk av brettseilerne. Ved å følge fuglene som brettseilerne skremmer opp, har vi funnet at mange bare trekker utover sjøen utenfor Østhasselneset eller Tjørveneset hvor de blir liggende til seilingen/forstyrrelsen opphører. Under normale forhold benytter dykkendene hele den lyse delen av døgnet til dykking og næringssøk. Når endene ligger her ute i åpen sjø, på dypt vann, synes dykkaktiviteten å være ganske liten. Nødvendig næringsopptak i den tiden disse fuglene er skremt vekk fra Nordhasselvika blir således sterkt begrenset.

Og selv om det de fleste vintre ikke er blitt funnet noe dramatisk stort antall døde/avmagrede ender i Nordhasselvika, er det et annet forhold som er vel så viktig å være klar over. Flere av andeartene - bergand, svartand, sjøorre, havelle o.a. - hekker nemlig i høyfjellstrøk og/eller arktiske områder. Dette er marginale hekkeområder i den forstand at is og snø ligger langt ut i juni og vinteren melder sin ankomst allerede i september. Hekkefuglene er således avhengige av å opparbeide en god kondisjon og fettreserve på overvintringsstedene for at de skal ha overskudd til å produsere et stort eggkull umiddelbart etter at de ankommer hekkeområdene. Dette er helt nødvendig for at ungene skal rekke å bli flygedyktige før vannene igjen fryser til i september/oktober. Hekkefuglene har simpelthen ikke tid til å utsette egglegging og ruging til forholdene blir gunstigere rent ernæringsmessig. Dårlig kondisjon og lite fettreserver når fuglene forlater overvintringsområdene, f.eks. i Nordhasselvika, medfører således dårlig eller ingen hekkesuksess..

De senere år har overvintringsbestanden av flere arter andefugl vist en markert tilbakegang. Noe av årsakene til dette kan trolig tilskrives ovennevnte forhold.

Dårligere hekkesuksess for lokale hekkefugler - Både gravand, ærfugl og flere vaderarter har fått en klart dårligere hekkesuksess på grunn av de økte forstyrrelser vår og sommer. Bare få unger klarer å vokse opp.

Det er de vaderne som hekker spredt langs sandstranda - tjeld og sandlo - som blir mest forstyrret av brettseilervirksomheten. Men også arter som vipe og rødstilk som hekker på strandengene og beitemark og som trekker ned til spiskammeret i sjøkanten, får problemer. Det er de forstyrrelsene brettseilerne forårsaker ved seiling kloss oppunder land, men også ferdsel langs stranda, i april/mai/juni som har de største negative konsekvenser i denne sammenheng. Når lokalbefolkningens tradisjonelle badeliv foregår i juli, er ungene normalt så store at de lettere kan overleve ved å trekke seg unna til fredelige steder.

Ungkullene med gravand og ærfugl synes i stor grad å bli skremt ut av den lune bukta og ut i mer værharde og ugunstigere ernæringsmessige forhold. Resultatet blir også for disse arter dårligere hekkesuksess.

Slitasje på vegetasjon og landskap - Strandsonen som er utgangspunkt for brettseilingen, er sterkt utsatt for slitasje ved ferdsel og tråkk, henleggelse av brett og utstyr, bålbrekking o.l. Deler av den opprinnelige og sårbare vegetasjonen som binder den skrinne sandjorda, var i ferd med å forsvinne. Dette har medvirket til at store deler av strandas opprinnelige bakarealer er vasket ut under de siste års stormer og høyvann. Disse forholdene har heldigvis blitt bedre de aller siste år ved at oppsynsmannen for verneområdene har satt opp sperringer i de mest sårbare områdene når det arrangeres store regattaer og Norges-cup mesterskap i sommerhalvåret.

Sandstranda i Nordhasselvika er leve- og oppvekstområde for sandloens unger. Foto: Kåre Olsen.

Det sier seg selv at det blir lite plass hekkende, rastende og næringssøkende vadefugler når stranda er tettepakket med seilbrett og vandrende seilere. Foto: Knut S. Olsen

Kort om utviklingen av brettseiling og tilrettelegging for turisme i Nordhasselvika.

Nordhasselvika har lenge hatt betydning som friluftsområde for lokalbefolkningen i Borhaug og Hasselområdet. Dette tradisjonelle friluftslivet, både i form av badeliv på fine sommerdager og som turområde hele året, har likevel ikke hatt slikt omfang eller skapt større forstyrrelser for naturverdiene enn at både fugleliv og vegetasjon har kunnet tåle det.

De siste 7-8 år har det imidlertid vært et tiltagende bruk av Nordhasselvika til brettseiling. I begynnelsen foregikk brettseilingen stort sett bare i sommerhalvåret. Etterhvert - delvis på grunn av en rekke milde vintre - er seilingssesongen blitt utvidet til hele året. Under avvikling av større stevner og mesterskap har det vært samlet opptil 200 deltagere + publikum. Disse arrangementer som oftest foregår over en hel helg (fredag - søndag) medfører selvfølgelig en ekstra stor forstyrrelse og slitasje på naturverdiene i området.

Farsund kommune har, på tross av vernebestemmelsene, utpekt Bausje/Nordhasselvika til ett av satsningsområdene for turisme på Lista. Planer om et stort riksanlegg for brettseiling, (foreløpig kalkulert til 8 mill kroner) foreligger. Grunneiere har fulgt opp med planer om campingplass og hytteutbygging i stor stil. De siste to-tre sommersesonger (juni - september) har opptil 15-20 bobiler - hovedsaklig tyske brettseilere - vært fast stasjonert på den midlertidige parkeringsplassen som er anlagt for dagsbesøkende badegjester og turgåere. Det har fra kommunens side vært et stadig press for å utvikle all denne virksomheten videre. Og Miljøvernavdelingen hos Fylkesmannen i Vest-Agder har gitt etter for presset - bit for bit. Regattabrakke, framføring av strøm, vannpost, og nå sist høst dusjbrakke, er etterhvert blitt plassert inne i verneområdet med Miljøvernavdelingens velsignelse.

Ender og sjøfugl blir raskt og effektivt skremt vekk når brettseilerne med stor fart og fargesprakende, blafrende seil krysser fram og tilbake utpå Nordhasselvika. Foto: Knut S. Olsen

Forvaltningstiltak

Miljøvernnavdelingens utkast til forvaltningsplanen for verneområdene langs Listastrendene, som også omfatter Nordhasselvika, har vært ute på en ørkenvandring på 5 år - minst. Her er det bl.a., etter mye fram og tilbake-vurderinger, lagt opp til seilingsforbud i vinterhalvåret (15.8. - 1.5.). Til tross for dette ga samme forvaltningsinstans tillatelse til avholding av Norges-cup arrangement i begynnelsen av oktober 94, bl.a. fordi arrangøren angivelig ikke kjente til bestemmelsene! (Denne tillatelsen er senere - etter anke - blitt opphevet av Direktoratet for Naturforvaltning).

For å sikre at de viktigste tilholdssteder og rasteplasser for vadere ved Steinsvika/Litlærauna i øst samt Sævika i vestre del av bukta skal få mest mulig ro er det siden sommeren 1992 lagt ut bøyer for å markere forbudte soner i begge ender av bukta - som en prøveordning. Dessverre har disse forbudssonene bare i liten grad blitt respektert av brettseilerne. Omtrent hver eneste gang vi har vært i området har vi observert at det seiles i de forbudte soner. Dette gjelder både utenlandske og norske seilere - også medlemmer av Lista brettseilerklubb som jo i hvertfall burde kjenne til hensikten med disse bøyene.

Miljøvernnavdelingen har både muntlig og skriftlig erkjent brettseilingens store og klare konflikter med verneformålet. Forhåpentligvis vil den framtidige forvaltning være mer i pakt med avsnitt II i vernebestemmelsene for Nordhasselvika fuglefredningsområde som sier: **«Formålet med vernet er å ta vare på det rike fuglelivet og dets livsmiljø i området».**

OPPROP

Svartand

OPPROP

Svartand er den vanligste hekkende andeart i Vest-Agders fjellstrøk høyere enn 500-600 m.o.h. Sannsynligvis har fylket vårt Norges tetteste bestand av arten. Denne antagelsen trenger å bli bekreftet. Det planlegges derfor en større undersøkelse over hekkeutbredelse og bestandsstørrelse i kommunene Sirdal, Kvinesdal, Hægebostad og Åseral.

Dette feltarbeidet må sannsynligvis fordeles over to-tre år. Lista lokallag vil i samarbeid med Sirdal Fugleforening prøve å få dekket Sirdal kommune sommersesongen 1995.

Endel av våre medlemmer har vandret i fjellstrøkene i indre Agder helt siden begynnelsen av 1970-årene og har sikkert observert svartand på sine turer. Før feltarbeidet starter, vil vi gjerne samle og systematisere alle disse gamle observasjonene. En slik kartlegging på forhånd vil være svært viktig for at vi skal kunne få utført en effektiv og tidsbesparende sjekk av gamle og potensielle nye lokaliteter. Dessuten vil dette være nødvendig for at vi skal kunne vurdere om det har vært endringer i utbredelse og bestands-tetthet de senere år.

Altså, har du observert svartand i Sirdal, Kvinesdal, Hægebostad og Åseral så noter ned navn på lokalitet/vann, dato, antall, kjønn, hekkeatferd, ungekull o.l. Bruk gjerne ATLAS-kodene:

B = mulig hekking, C = sannsynlig hekking og D = konstantert hekking.

Send opplysningene til: Kåre Olsen, Brekne, 4563 Borhaug

Ynglelokaliteter for amfibier i Farsund kommune

Av Kåre Olsen

Medlemmer av NOF, Lista lokallag gjennomførte våren og sommeren 1994 en registrering av forekomsten av amfibier i Farsund kommune. Undersøkelsen ble iverksatt for å bedre kjennskapet til utbredelse og bestandsstørrelse av denne dyregruppen som synes å være i tilbakegang i vårt distrikt som ellers i landet.

Forhåpentligvis kan resultatet av undersøkelsen være nyttig i arbeidet med å sikre utsatte lokaliteter for amfibier i Farsund. Disse biotopene er også viktige for å bevare naturens artsmangfold lokalt, både når det gjelder fugl- og dyreliv, insekter og planteliv. Mange av disse dammene, tjern og myrer representerer i tillegg et opplevelsestilbud for befolkningen i nærmiljøet.

Det ble påvist i alt 120 lokaliteter med konstantert eller sansynlig yngleførekomst. Av disse inneholdt 31 lok. liten salamander, 1 lok. spissnutet frosk, 77 lok. frosk og 56 lok. padde.

Registreringen ble gjennomført med tilskudd av Viltfondmidler fra Miljøvernavdelingen, Fylkesmannen i Vest-Agder.

Registreringsmetodikk

Registreringsmetodene bygger på Dag Dolmens hefte: «Feltherpetologisk guide». Det ble i utgangspunktet satset på å besøke flest mulig dammer, tjern, grunne vegetasjonsrike viker i større vann og myrområder i hele kommunen. Det viste seg ganske snart å være meget ambisiøst og arbeidskrevende å få dekket hele kommunen like grundig. Tid og midler strakk dessverre ikke til for å få undersøkt alle potensielle ynglelokaliteter. Lista-halvøya ble derfor prioritert. For å få en representativ oversikt også fra Herad og Spind, ble det foretatt mer «stikkprøvepregete» undersøkelser i disse delene av kommunen. Det ble imidlertid lagt vekt på å få en geografisk og biotopmessig god dekning også her.

Feltregistreringen av frosk startet i begynnelsen av april. Til tross for en forutgående kald værtype med nattefrost og is i flere vann, viste det seg at froskene i mange tilfelle allerede var ferdig med eggleggingen.. Registreringen av frosk gikk derfor stort sett ut på å finne gytefeltene og telle antall eggklaser så godt som dette lot seg gjøre. Enkelte lokaliteter ble også sjekket med tanke på rumpetroll senere på våren/sommeren.

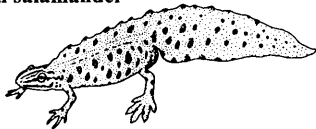
Padde var i full aktivitet med sang og parringsatferd fra rundt midten av april. Forekomst av denne arten ble forsøkt registrert med opptelling av voksne individer som hadde tilhold i eller ved lokalitetene iferd med sang, parring eller egglegging - senere ved registrering av rumpetroll.

Liten salamander begynte å opptre i yngledammene allerede i midten av april, men først utover i mai var de tilstede mer vanlig. Vår registreringsmetode gikk etterhvert ut på å stille seg opp og observere på strategiske steder ved lokaliteten - ofte hvor solinnstrålingen var

størst eller hvor det fantes gytefelt av frosk. Det viste seg nemlig ofte at salamandrene beitet på froskeegg eller rumpetroll. Ved å oppholde seg ganske rolig en tid på slike steder, kom dyrene gjerne opp til overflaten ganske snart og lot seg observere. Selvfølgelig hadde denne metoden store svakheter, særlig ved svært sumpete eller vanskelig tilgjengelige bredder, f.eks. flytetorv, og endel salamandere/-lokaliteter unngikk utvilsomt vår oppmerksomhet. Forsøk på å registrere egg av denne arten ble ikke foretatt i noen særlig grad. Derimot ble endel lokaliteter sjekket utover sommeren med tanke på forekomst av larver.

Forekomst av de enkelte artene

Liten salamander

I Vest-Agder er liten salamander tidligere påvist på endel steder langs kysten, bl.a. i Kristiansands-området og på Lista. Den eksakte utbredelsen er imidlertid utilstrekkelig kjent.

Under registreringen i Farsund kommune i 1994 ble arten funnet på 31 lokaliteter (1 av disse er noe usikker). 8 dammer var beliggende i tilknytning til Listastrendene. 6 yngledammer ble funnet i tilknytning til kulturlandskap/myrområder i nærheten av de store vannene på Flat-Lista. 4 lokaliteter med forholdsvis gode bestander ble funnet på små myrtjern i/ved boligområder nær Farsund by. 12 lokaliteter ble funnet i kulturlandskap, utmark/lynghei eller løv- og blandingsskog i lavereliggende heistrøk på «indre deler» av Listahalvøya. Kun en lokalitet ble funnet i Herad - en liten dam i løvskog/kulturlandskap.

Spissnutet frosk

Såvidt en kjenner til er spissnutet frosk i Vest-Agder tidligere bare påvist på Landøy utenfor Mandal. Undersøkelser de senere år innen artens kjente utbredelsesområde i Sørøst-Norge har imidlertid vist at spissnutet frosk er langt vanligere enn tidligere antatt. Manglende undersøkelser, men også likheten og dermed

forvekslingsmuligheter med vanlig frosk, kan således være blant årsakene til at artens utbredelse også i vårt fylke er utilstrekkelig kjent.

I forbindelse med amfibieregistreringen i Farsund kommune 1994 ble spissnutet frosk påvist som vanlig/tallrik i en lokalitet: Slevdalsvannet.

Det ble riktignok ikke funnet voksne ind. eller gytefelt av arten om våren, men dette kan like gjerne skyldes at Slevdalsvannområdet er stort, delvis vanskelig tilgjengelig og har store uoversiktlige sumpområder. Spissnutet frosk legger også vanligvis eggene på dypere vann og disse forblir normalt på bunnen helt til klekkingen. Slike forhold vil medvirke til at oppdagelsessjansene i gyte- og eggfasen vil være heller små på en lokalitet som Slevdalsvann.

Ifølge ornitologer fra Lista fuglestation som drev med feltundersøkelser og ringmerking i området i tidsrommet juli - oktober, ble spissnutet frosk - både voksne ind. og «metamorforserte» småfrosk - konstantert å være langt vanligere enn vanlig frosk på lokaliteten utover sommeren og høsten og de vurderte bestanden til å være stor.

(Vanlig) frosk

Frosk reknes for å være vanlig utbredt over det meste av Vest-Agder fylke - fra lavlandet og høyt til fjells. Under amfibieregistreringen i Farsund 1994 ble da også frosken funnet på egnede lokaliteter over det meste av kommunen. Tilsammen 77 yngelokaliteter ble påvist.

De største gyteforekomstene ble funnet i heistrøkene på Lista og Herad - i myrtjern eller dammer i skogsterreng, utmark og lynghei, men også gjerne i tilknytning til kulturlandskap.

I de mest intensivt drevne jordbruksområdene på flat-Lista ble frosk påvist kun i små og meget spredte forekomster. Årsaken er sannsynligvis at egnede gytelokaliteter - myr, dammer og småtjern - etterhvert er blitt mangelvare i dette landskapet p.g.a. utfylling og drenering. Mange av de tidligere åpne vannførende grøfter i eiendomsgrenser er også blitt lagt i rør de senere år, gjerne i forbindelse med utskiftingsforretninger og sammenslåing av teiger.

Alle de større, næringsrike ferskvannene på flat-Lista inneholder fisk og er vel derfor ikke så godt egnet som gyteområder. Endel mindre gytelokaliteter for frosk ble imidlertid funnet i sump- og myrområder i tilknytning til Nesheimvann.

I egnede lokaliteter langs Listastrendene ble frosken funnet spredt, men forholdsvis fåtallig.

Padde

Padde antas å være utbredt av det meste av Vest-Agder, men mest vanlig i lavlandet og kystnære strøk. Dette utbredelsesmønsteret ble også bekreftet lokalt i Farsund kommune 1994. Arten ble påvist på tilsammen 56 antatte yngelokaliteter.

De største yngelforekomstene ble funnet i lavereliggende kulturlandskap samt kystnære strøk av Lista og Spind.

Padde er den eneste av amfibieartene som ble påvist i tilknytning til vegetasjonsrike bredder av de store, fiskerike ferskvannene på flat-Lista. Antagelig skyldes dette at arten ikke er særlig attraktiv som bytte for fisk p.g.a. giftkjertlene sine.

I jordbruksområdene på flat-Lista ble enkeltindivider påtruffet flere steder utover våren og sommeren ofte på forholdsvis tørre steder - og ofte langt fra de kjente yngelokaliteter. Egnede gytedammer er som tidligere nevnt mangelvare i dette landskapet.

Enkelte dammer med en forholdsvis god gytebestand ble funnet i ytre strandsone langs Listastrendene. Muligens hadde noen av disse dammene innslag av brakkvann.

Viktige lokaliteter

Nedenfor følger en oversikt over de ynglelokaliteter som vi vurderer for å være blant de viktigste. Følgende kriterier er brukt ved utvelgelsen:

1. Alle lokaliteter hvor det ble påvist sårbare eller sjeldne arter, d.v.s. liten salamander og spissnutet frosk.
2. Alle lokaliteter hvor det var 3 amfibearter tilstede.
3. Alle lokaliteter med stor forekomst av frosk eller padde (>50 eggklaser/ad).

Lok. nr.	Lokalitet	Forekomst amfibier				Lokalitetens status		
		L.salam. (ad/jev)	S.s.frosk (ad/jev)	Frosk (eggklaser)	Padde ad/jev	Vernet	Ikke vernet	Lok. truet
	Lista:							
1	Uddal	3		2	70	x		
2	Snekkesto/Vondestien	1			11	x		
3	Snekkesto	3-4			2	x		
7	Senegerheia	1		9	1		x	
10	Jolletjern	1+		120+			x	
17	Grostøltjern	2+		mange			x	
24	Skarvodden	10+		1		x		
27	Mebergmarka	flere					x	x
28	Kalleberg	flere					x	
33	Buakmyra	6+		100-150			x	
35	Frøylandstjern	2+		150+	50-60		x	x
36	Sordalsmyra	x		x			x	
37	Limtjern	x		x			x	
38	Slevdalsvann	x	vanlig	vanlig	vanlig		x	x
43	Mabergåsen	20+					x	x
48/49	Løgan	1+		7	1	x		
50	Vatne ø	1+		5-6			x	x
51	Dam vest Vatnebukta	2-3				x		x
53	Dam øst Vatnebukta	2+		2-3		x		
59	Storstråna/Marka	20-30		36	45	x		x
60	Kviljostranda	1+				x		
61	Kviljostranda			mange	mange	x		x
62	Kviljostranda	50				x		
66	Bleikedalsmyra	1+					x	x
71	Einarsnes	10+				x		
79	Anderåstjern			125+			x	
81	Migmyr	3		50+	3		x	x
82	Knivslund	20		150-200	20		x	x
83	Bilandstjern	5+		100	150		x	x
85	Duetjern			100			x	
86	Grimsbymarka			100			x	
88	Litletjønn	x		2	1-2		x	
97	Haugbakk	ca 70+			vanlig		x	
99	Kanelia	x ?			x		x	x
	Herad:							
101	Grønnskartjern			200	10+		x	
103	Grimestad	4+		100			x	
104	Svinehagen			50+			x	
109	Løgedalen			120+			x	
	Spind:							
113	Moldingtjern			50+	flere		x	
116	Hovdetjern			vanlig			x	
120	Sandviktjern			50+			x	

I denne lille dammen i Uddal ble det påvist både liten salamander, frosk og padde. Foto: Kåre Olsen

Trusler

Det er biotopødeleggelser som innebærer de største og mest iøyenfallende faremomenter for alle amfibieartene i Farsund kommune.

Hvorvidt sur nedbør eller annen forurensing (f.eks. sprøytegifter fra landbruket) påvirker amfibiene i negativ retning har ikke registreringen vår i 1994 gitt oss holdepunkter for å kunne vurdere. En vil her bare kort nevne at stikkprøver i yngledammene i de høyestliggende heiområdene på Lista og i Herad viste en pH verdi på ca 5,0. I de lavereliggende deler av Lista og Spind lå pH-verdiene mellom 5 og 6.

Liten salamander - Den største truslen liten salamander står ovenfor i Farsund kommune synes å være utfylling eller drenering av yngledammene. Således kjenner vi til i alle fall tre slike lokaliteter som alle inneholdt meget gode bestander og som nå er blitt ødelagt i løpet av de siste 2-3 årene.

1. En dam ved Brynåsen (Texacostasjonen) ved Vanse og som hadde en anslått bestand på 50- 100 dyr, ble igjenfylt 1991/1992.
2. En myrdam i Lauervik v/Lundevågen hadde en anslått bestand på 50 - 100 dyr. Dammen ble fylt igjen i forbindelse med BREDERO-industriutbyggingen i 1993.
3. En myrområde i boligområdet Kaneheia ved Farsund by (lok.nr. 99) ble nesten totalt ødelagt sommeren 1993 i forbindelse med utfylling og anleggelse av fotball-løkke/lekeplass. Fra dammer i dette myrområdet ble det våren 93 flyttet ca 70 dyr over til lok nr. 97 som et forsøk på å redde dem fra gravemaskinene.

Av de gjenværende yngelokaliteter hvor liten salamander ble funnet i 1994 er hele 12 lokaliteter i faresonen for å bli ødelagt, helt eller delvis.

Spissnutet frosk - Arten er, som tidligere nevnt, bare registrert i Slevdalsvannet. Over tid vil levevilkårene for spissnutet frosk og de andre amfibieartene trolig bli forverret på denne lokaliteten. Dette fordi de fleste gjenværende partier med åpent vann samt åpne myrområder er iferd med å gro fullstendig til med takrør. Restaureringstiltak og heving av vannstanden bør vurderes når lokaliteten forhåpentligvis blir vernet i forbindelse med at Forsvaret trolig skal avvikle sin virksomhet på Lista flystasjon.

(Vanlig) frosk - Utfylling av yngledammer, drenering av myr og lukking av åpne grøfter synes å være den største trusselen frosken står ovenfor. Særlig gjelder dette i jordbruksområdene/ kulturlandskapet på flat-Lista. Disse ødeleggelsene foregår fremdeles. Eksempelvis kan nevnes at en dam som tidligere år har hatt stor bestand av ynglende frosk ble utfyllt våren 1994 i forbindelse med restaurering av et gammelt grustak på Kviljo nær Nesheimvann naturreservat.

10 lokaliteter med ynglende frosk synes pr 1994 å være i faresonen for å bli ødelagt .

Padde - Også endel viktige yngelokaliteter for padde, tilsammen 9 stk., synes å være i faresonen for ødeleggelse av samme årsaker som nevnt under frosk.

Deltakerliste

Følgende medlemmer av Norsk ornitologisk forening, Lista lokallag deltok i registreringer: Elin Bekkeheien, Lars Bergersen, Glenn Bjørnstad, Christian Brodkorb, Eivind Hansen, Nils H. Lorentzen, Knut S. Olsen, Kåre Olsen, Tor A. Olsen, Øyvind Solberg, Anne-Grace Nyman Steinsholt, Geir H. Stølen.

Disse takkes herved for innsatsen.

Litteratur

Dag Dolmen (1993): Feltherpetologisk guide. Universitetet i Trondheim Vitenskapsmuseet. Tegningene som er benyttet i denne artikkelen er hentet fra dette heftet.

Førjulsstemning på Gimle Gård og vinterfugler Fugleinteresse både følelser og viten

Av: Birger Westergren

For første gang arrangerte Agder Naturmuseum førjulsstemning på Gimle Gård Søndag 27. Nov. fra kl. 12.00 til 18.00. I den anledning var vi i N.O.F.Kr.Sand lokallag så heldige å bli

invitert til å være deltakende med våres vinterstand. Dette var gledelig og gav oss en mulighet til å gi museet en hjelpende hånd bla. med å spre invitasjoner til publikum ved å henge opp plakater på butikker o.lign. eller også putte slikt i postkasser.

For oss i fugleforeningen er det også viktig å kunne bidra med å knytte bånd mellom naturinteresserte og museet og således være med på å sette preg på nok et positivt og innholdsrikt arrangement. Samtidig kunne vi få anledning til å øke og spre kunnskap om de fuglene som er å finne på denne årstiden. Gi viktige råd og tips om føring og hvorledes publikum kan trekke vinterfuglene til seg. Dette for å sette et livlig preg på de nære omgivelser og også forrike sin egen tilværelse og interesse for fuglelivet. Vårt håp er at flere mennesker vil bli stimulert og bruke sine sanser og nysgjerrighet både på følelser og viten.

Kanskje vil dette igjen utløse en større undring og respekt for naturen og føre til en opptreden som er mer i samstemning med den. Resultatet kan igjen bli at flere med relativt små bestrebelser kan bidra til at fuglene kan overvinne farer og vinterens nådeløse grep som svært ofte får en stor mengde fugler til å bukke under.

Enhver naturinteressert vil også sikkert ha stor glede og større utbytte av å lære mer om de bevingede skapninger, om deres liv og livsmønster og den uendelige variasjon som finnes mellom de forskjellige fuglegrupperinger. I en overført betydning tror jeg at en slik kunnskap kan ses i relasjon til menneskets sam eksistens og overlevelsesstrang. Samtidig får man en klarere forestilling om hvor sammensatt allt er og hvor forskjellige og avhengige alle skapninger er av hverandre for å passe inn og leve i et sårbart, fullstendig og alltomspennende system.

Sommerminner og den 19. Juni.

Sist vi var deltakende på Gimle Gård var på museets dag den 19. Juni. På den tiden lød det fine myke strofer fra Rødstruppen. Hagesangeren var travelt opptatt med å fø opp ungene med insekter. Skogen fylte oss med dens særegne dufter av frodige planter og bugnende løv, av harpiks fra nåletrærne og følelsen av dyrenes tilstedeværelse. Myren formelig dampet ut sin tunge aroma fra humus og mose som gjenstridig holdt på fuktigheten. Vannene lå åpne, blanke som speil og flere steder slo Fiskeørna klørne i fisk som skulle sikre dens eksistens og føre neste generasjon videre. Ja, det var en hektisk og herlig tid dere.

Det vi på midtsommerarrangementet selvsagt oppfordret til og la vekt på for publikum, var at de måtte komme seg mest mulig ut i naturen. Spesielt opplyste vi om behovet og bruken av fuglekasser. I norsk naturhåndbok gir Trond Vidar Vedom oss alle en klar oppfordring til å delta i vern og det å gjøre noe selv for å ta vare på fuglefaunaen. Han forteller bla. at hvis vi i tankene fjerner oss for mye fra naturmiljøet rundt oss merker vi det ikke den dagen en fugleart forsvinner.

Desverre, vil nok mange si er sommeren med all dens liv og overflod og det den ellers har sjenket oss denne gang, bare minner. Bladene har vist fram all sin fargeprakt, de "siste" bær er spist opp og en ny generasjon insekter som overlever vinteren er skapt og forhåpentligvis har den siste trekkfugl nådd sin overvintringsplass. Trærnes vekstsesong er over og en ny årring er lagt til stammen.

I skogen er det nå stille og den står der tilsynelatende ribbet tilbake. Men heldigvis, dette er bare tilsynelatende.

Planlegging og publikums behov for informasjon.

I løpet av høsten har noen av foreningens medlemmer med flid og oppfinnsomhet forberedt seg på denne tiden som tilsynelatende kan være fattig men som likevel gir mange flotte opplevelser, utfordringer og muligheter til å sette fokus på vinterfugler og føring av disse.

Resultatet av dette konstruktive arbeidet har blitt en stand som informativt og enkelt presenterer

forskjellige smarte løsninger på ulike typer føringsautomater o.lign.innretninger, bla. en stor vannskål med varmekabel i. Noe mange ikke tenker på er nettopp det behov som enkelte fugler har for vann vinterstid og hvor energibesparende dette er.

På førjulsmarkedet deltok 7 mann fra lokallaget i Kr. Sand og de rundt 400 besøkende viste stor interesse for standen vår. Alle var vi opptatt det meste av tiden med å forklare om bruk av forskjellige førtyper , fremgangsmåter og forhåndsregler en gjerne må ta ved føring av fuglene . Et fire siders skriv som jeg tidligere har satt sammen fra forskjellige bøker og som mer inngående forteller om føring og fuglekassenesnekring og som vi deler ut gratis , gikk også denne gang unna i haugevis.

Det kan legges til at et mer utfyllende og korrekt skriv er under utarbeidelse og jeg er sikker på at vi vil kunne få spredd dette i stort antall så snart jeg er ferdig med det .

Fuglekasser om vinteren og salg .

På denne salgs og opplysningsstanden hadde vi også med oss det sammenleggbare fuglekassestativet som viser 8 forskjellige kassetyper.Disse kan dekke boligbehovet for 12 fuglearter. I og med at flere av disse er overvintrende ser vi det som naturlig også å trekke inn fuglekasser i denne sammenheng . Dette har vist seg å være viktig da et fåtall av publikum hvet nok om behovet og den nytteverdi kassene har for fuglene vinterstid .Vil du vite mer om dette kan du lese mitt skriv om føring, føringsplassen og fuglekasser om vinteren .

Etter at folk har blitt forklart viktigheten av et riktig fuglekassehold er det nok mange som har et eller annet å gjøre i den forbindelse .

I tillegg til fuglekassestativet hadde vi med både stativer med før og føringsaut. samt klappskilter med vakre fuglebilder og et som inneholdt plakaten Vinterfugler (utgitt av Norges naturvernforbund) som vi har fått gjennom Lista fuglestasjon . Plakatene som var til salgs, sammen med ferdig delte kokosnøtter med tråd i , gikk unna så det suste og over all forventning . Også meisekuler , N.O.F.s føringsautomat , noen tyske autom. som vi hadde fra annet hold og poser med solsikkefrø som vi hadde veid opp selv , dro mange fornøyde besøkende hjem med i bærepøser . Allt klart til opphegning og med muntlig veiledning i tillegg til informasjonsskrivet vårt føler jeg meg trygg på at mange fugler heretter vil finne en plass hvor det er noe å spise .

Gledelig var oppsummeringen som viste et pent overskudd fra salget , noe som igjen vil hjelpe oss videre med aktivt fuglearbeid . Noen nye medlemmer ble det også og det var tydelig at dette var svært så populært .

Det går mot kveld, men ennå finnes enkelte besøkende som her får tips og veiledning av Birger Westergren og Sigve Hornnes.

(Foto: Harde Johannesen)

Ta turen ut i naturen og gå på tilstelninger

Jeg vil også nå få lov til å oppfordre alle til å ta turer ut i det fri så ofte man bare kan .

Nå som træer står uten løv er det enklere å få øye på små familieflokker med de vakre Stjertmeisene som svinser rundt i grenverket . Ofte treffer man også på flokker av flere typer meiser , Fuglekonger , Trekrypere , Sisiker , Dompapper , Korsnebb og Nøtteskriker m.flr. Kanskje er du så heldig å overraske en Grønnspekk som er i ferd med å grave seg inn i en Skogsmaurtue for å finne levende vinterføde eller også hører du det kraftige kallesignalet sjikk sjikk og oppdager Flaggspetten utfolde stor aktivitet i en tørrfuru der den hakker frø ut av furukonglen som den har kilt fast i smien sin

(Aprpo træer uten løv . Kommer du over rovfugltreir , gamle som nye så la undertegnede få vite om dette, alle opplysninger er viktige for oss og vil bli brukt og behandlet med diskresjon .)

Til de av dere som ikke hadde anledning og som ikke tok turen til førjulsstemningen på Gimle Gård vil jeg oppfordre hver og enkelt av dere om å ta en tur neste gang . Ta med familien og kjente og bruk kunnskapene på den spennende naturstien eller bare nyt roen , kos dere med gratis gløgg , mens ungene er på teater eller også storkoser seg med hundekjøring rundt på stiene i den store parken .

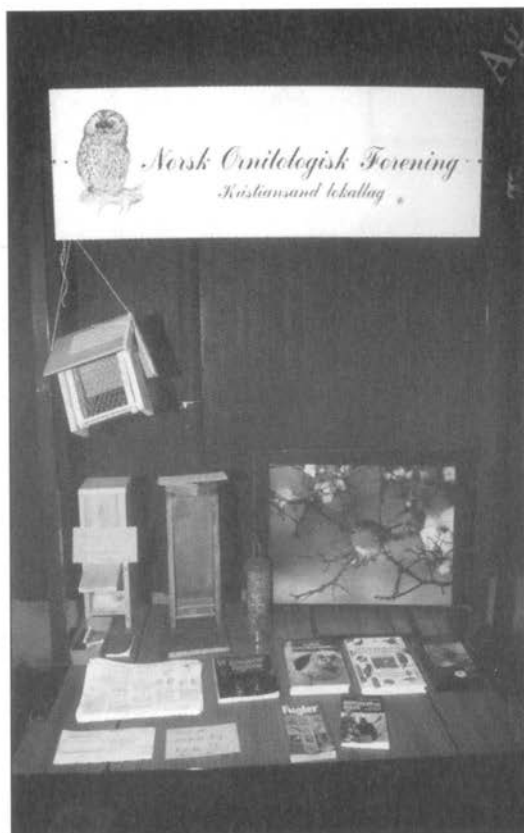
Ja , det var juleverksted hvor hele familien kunne delta og slippe fantasien og kreativiteten løs og produsere sine egne juledekorasjoner i fellesskap , ja det var konsert og mye mye mer .

Det som imidlertid også hadde gledet oss, var at du som er medlem av foreningen kunne ha lyst til å være med på et slikt foretak . Helt klart er dette med på å styrke samholdet , det er morro og ikke minst er det lærerikt for oss alle sammen .

Til slutt vil jeg bare nevne at vi også ved andre anledninger senere i vinter vil arrangere stand slik at vi kan nå så mange mennesker som mulig med informasjon om føring og vinterfugler , men samtidig også hvordan vi best kan ha det gøy sammen og lære mer om fuglelivet rundt oss .

*Til vinterstanden hører både
litteratur og forings-
automater med.*

(Foto: Harde Johannesen)

Natten svanene ble fanget av isen i Bertes

Av: Birger Westergren

Det er syvende gang hun nå opplever vinteren . Den hvite drakten og hennes stolte holdning har gitt henne høy status innen flokken . Hun og maken hennes har i lengre tid nå vært en del av en flokk på nærmere tredve individer .

I år har de besluttet å bli værende i hjemtaktene over vinteren .

I Gillsvann ikke langt unna ble hun sist sommer mor til fem unger . De tre som ennå er i live har overvunnet mange farer og kjemper nå som de andre for å klare seg gjennom vinterens harde virkelighet . Stedbundenheten er ekstra sterk i år så å ta turen over havet til kysten på andre siden blir det nok ikke noe av .

I den siste tiden har kulden og den sterke vinden fått flokken til å søke tilflukt innenfor holmene her . Sammen med en stor mengde ender som kommer fra hele Norge hvit hun og resten av svaneflokken at her kommer også mennesket med mat til dem . Men kampen om føden er hard , likeledes hennes posisjon i flokken . Nå som dagene er på det korteste er båndene mellom henne og den prektige hannen som trofast vil følge henne så lenge hun lever sterke som alltid .

Da det lysnet av dag tok de seg begge inn til land gjennom issorpe og knuste isflak . Her innerst i båthavnen er det mulig å gå greit opp på land . Resten av flokken fulgte ikke med inn, men ble liggende ute i det åpne vannet hvor også de ble matet av mennesker som brakte mat til dem i store poser . Noen ender har også dagen gjennom tilbrakt tiden her inne , stilt fjædrakta , hvilt og tatt rikelig til seg av maten som er blitt lagt for deres føtter .

Kulda har gradvis blitt hardere og hardere og idet sola renner spilles et flammende lys over isen som i løpet av dagen har festet et skikkelig grep over hele bukta . Et hardt, klart og glatt lokk ligger nå mellom svaneflokken derute og de to herinne .

Nå som kvelden kommer tar endene sats , vingene får tak i lufta og bringer dem lett ut til de andre, som uforhindret svømmer langs iskanten og med den åpne fjorden på utsiden.

Også svanene kjenner seg rastløse nå og tenker på å gjenforenes med resten av flokken . For tunge til å lette , uten å først å løpe på vannet er det bare en vei ut herfra og det er gjennom isen som ligger der som et ugjennomtrengelig stengsel. All aktivitet fra fuglene har hindret vannet i å fryse her inne og en isfri halvsirkel på et par - tre meter strekker seg ut fra foringsplassen .

De store føttene som sitter så langt bak på kroppen tar tak og skuffer seg vei gjennom det iskalde vannet . Forsiktig presses og vrikkes kroppen mot isen som etterhvert brister . Igjen og igjen vrir svanekroppen seg , føttene jobber voldsomt . Den lange halsen strekkes snart til den ene siden, snart til den andre siden . Rastløsheten og ønsket om å komme fri har nå vokst seg så sterk i den kjempende hannsvanen at det riktig fosser omkring den og små isbiter singler og sklir innover den klare isen.

Bare noen få meter har den forsert, men islaget blir bare tykkere . Klørne får tak i isen idet den svinger benet ut til siden og opp , den sparker fra og prøver å la seg gli opp på isen . Men det harde og seige lokket er så gjenstridig at det lar seg ikke knekke, til tross for den store tyngden av fuglen . De gjentatte bestrebelsene tar på kreftene og den harde iskanten fører til smerter nederst i brystet og langs benene .

(Fotos neste side: Harde Johannesen)

En sulten og nyskjerrig kråke som håper på å finne de siste rester av det mennesket har brakt hit slår seg ned på en påle og følger spent med på dramaet . Et øyeblikk synes allt å være stille, svanen ligger nå stille halvveis oppå iskanten . Blikket dens vendes først mot dens make som fremdeles står oppreist i vannkanten noen få meter lenger bak . Så vendes blikket over de knappe femti metrene med knallhard is og til artsfrendene som ligger der ute.

Beslutsomt og desperat tar igjen svanen til å jobbe og ved hjelp av noen ekstra kraftige tak skyves hele kroppen opp på isen . Den spiller ut svømmehuden og reiser seg forsiktig . Kløne prøver å få feste men underlaget er så alt for glatt og den holder på å gå over ende . Atter en gang legger den seg ned for så og tilslutt la seg oppgitt gli ned mellom oppbrukne isbiter og returnere til utgangspunktet og til maken som kommer ut mot den i vannet .

Maktesløsheten har irritert den slitne svanen og den freser og rister seg idet den tar seg opp på land.

I mellomtiden har det flammende lyset på himmelen forsvunnet, kulda biter og et dyprødt skjær i isen er iferd med å trekke seg tilbake og tegner lange mørke striper etter pålene som på rad og rekke står opp av isen . De første stjernebildene som er så kjent for dem er kommet opp på himmelhvelvingen . De siste måkene trekker som mørke skygger ut på skjæret som ligger på utsiden av holmene for å natte seg . Skrikene fra kranglingen mellom dem lyder ekstra kraftig nå idet mørket og stillheten senker seg over det isende kalde landskapet .

Inne på land stiger spenningen , sansene er i høyspenn for her er ikke tryggt å være for fugler som ikke kan ta til vingene . Minnet om dengang en villter løshund fant på å angripe sitter som en uhyggelig påminnelse om de farer som kan true . Utryggheten gjør til at hver minste ting blir omhyggelig registrert . Den tunge kroppsvekten får beina til å verke og skiftesvis står og ligger de , men hele tiden er de på vakt .

Stjernenebildene flytter seg sakte over den klare, mørke og uendelig dype hvelvingen . Av og til knaker det litt i isen som nå også legger en hinne over det som til nå har vært åpent vann foran dem . Det får svanene til å bli enda mer oppspilt og stirre ekstra ut i mørket . Der..... , begge stivner til , vrir på hodet og lytter . Igjen er ikke hverken retningen eller lyden til å ta feil av . Den kraslende lyden oppe på land , få meter fra dem får hannen til og hvese svakt . Den retter halsen og pupillen i øyet blir ekstra stor . Igjen knaker det litt i isen og rådville står de nå begge som paralyserte .

Fra skjulett sitt mellom bordbiter , gamle puter og rask som er stappet under presseringen som danner et telt over sørlandssjekta , titter varsomt et par kulerunde og stikkende øyne fram . En blank spiss snute vræer ut i lufta og fram mellom leppene vises kjever med lange , skarpe og gulbrune tenner , klare for bitt . Den pelskleddte skapningen smetter ut av krøllen av overflødig pressening . Målbevisst piler den bort til og under den malingsslitte lille bua og dekkstedet hvor den så mang en gang har ligget og ventet på at allt skulle bli rolig og tryggt .

Herfra kan den nå analysere situasjonen og de to store fjærkleddte skapningene som står like ved der lukten av det som drar den så kraftig kommer fra .

Svanene er også blitt klar over hva som gjorde dem så utrygge . Fremdeles spente ser de nå at den firbente raskt beveger seg mot det lille buskkrattet som vokser i strandkanten . Der i nyptornbusken , midt inne mellom de stikkende grener har et stort stykke brød kilt seg fast . Rotta suger inn den spede lukten av mat og strekker seg forsiktig opp mot dette forlokkende måltidet . Akkurat utenfor rekkevidde fra dens skarpe tenner frister det som kan stille den gnagende sulten . Den reiser seg på bakfottene og gjør seg lang og smal , støtter seg på den nakne halen og tørster etter å sette tennene i et eller annet . De sterke frambena griper tak i skalken og prøver å trekke den til seg .

Busken vil ikke gi slipp på dette som rotta strever så febrilsk med . Den haler og drar , vrirker og lirker og gjentatte ganger kommer den bort i de stikkende grenene . Både i panna og på labbene sitter det nå tårner som smerter og tirrer det firbente pelsdyret .

Bare få meter unna står svanene og følger hver bevegelse , de kjenner til denne som er så mye mindre enn dem selv , men er likevel svært så ansente av dette som foregår .

Den iherdige jobbingen til rotta gir resultater for nå er godbiten kommet så nærme at den hvet at kampen er vunnet og at den snart skal ete seg god og mett . Idet tennene med en svak knasende lyd skjærer seg inn brødsalken som blir trukket løs fra de siste stikkende hindringer senker hannsvanen halsen og hveser kraftig mot denne som fornøyd med skalken mellom kjevene piler over plassen og under bua igjen .

Igen er det stille i bukten . Kulda struper ekstra hardt til nå , men den tykke fjærdrakten holder dem gode og varme og begge er de fylt med metthetsfølelse i kroppen .

Etterhvert som natta går skifter svanene på å holde vakt og på å stå oppreist og ligge .

Flere ganger har de stirret intenst ut gjennom mørket til der de andre svanene er .

Stjernebildene som har flyttet seg langt nå forteller dem at det snart tar til å lysne .

Ute fra skjæret på utsiden av holmene brytes stillheten av måkene som tar til å krangle .

Et svakt gulig lys visker etterhvert ut stjernene og mørket . Igjen fremtoner isen seg med all sin ufremkommelighet for disse to som natta gjennom har vært "fanget" her inne .

Plutselig gjør lyden av fottrinn dem igjen ansente , men denne tobeinte som med taktfaste skritt går ut på en av pirene virker ikke truende .

Den tidlige morgenvandreren som er fisker har helt spesielle gjøremål på denne tiden . Mannen har latt blikket hvile litt på disse to og fundert på at de står der så alene .

Idet han entrer sjekta og løser opp fortøyningene mumler han at isen jammen er blitt tykk siden igår formiddag . Han drar en sneip opp av jakkelomma , putter den i munnvika , tenner en stikke og tar et kraftig drag . Den hvite røyken lager en liten sky og forsvinner idet han forstår at de stakkars svanene må ha problemer med å komme seg ut gjennom isen .

Da motoren surrer jevnt og fyldige røykringer skyves ut av røret bak på båten , setter den gamle mannen sjekta i gear . Propellbladene tar til å skuffe vann og med et høylytt knas eksploderer isen bak båten . En kraftig , særegen lyd farer ut mellom land og holmene idet lange sprekker skyter seg ut i islokket . Så vris stevnen mot land og den metallbeslåtte baugen skjærer seg som en kniv gjennom islaget . Små iskrystaller og flak hives opp og sklir inn på den glatte harde flate.

Svanene forstår hva som er iferd med å skje og forventningsfulle tramper de urolig med føttene , vifter med stjerten og slipper lavmælte , snorkende lyder fram fra strupen .

Like til båten skrapet mot bunnen rett der svanene står , holder fiskeren båten i gear framover . Nå først slås revers og åpningen i isen foran land blir stor og fylt med knust is . Stadig mens stevnen knuser seg vei mot åpent vann driver røykringene ut i den sprengkalde lufta og forsvinner .

Idet Skjellodden passerer kaster fiskeren ett blick over skuldra og ser de to stollte hvite fuglene , selve skjærgårdens rene eventyrfugl som tråkklrer seg vei mellom isflakene .

En stund etter har de to svanene nådd resten av flokken som har tilbrakt natten ved utkanten av bukten og blir mottatt på ekte svanemanér .

Den jevne dunkingen av motoren øker takten og vannet ruller i svake bølger bak tresjekta hvor en grov neve dytter litt på rorpinen . På land speiler de første solstrålene seg i et smårutet sørlandsvindu og en lang strime av hvit røyk stiger opp fra mursteinspipa på taket . Fuglene er allerede forlenget travelt opptatt med dagens matsøk og mens sjekta stadig glir lenger utover står den gamle fiskeren med en tilfreds undring og mumler for seg selv , det er jammen ikke greit å være fugl idag nei .

Føring, føringsplassen og fuglekasser vinterstid

Av: Birger Westergren

Som kjent kan fugleføring øke og bevare bestanden av enkelte arter og en rekke fugler er i følge ornitologer blitt avhengige av at det føres i kalde vintermåneder.

Når vi så hvet at mange av de vanligste fugleartene i Europa er på stadig tilbakegang, er jeg overbevist om at når folk selv har en føringsplass, eller tilgang til en ute i det fri og fører fra høst til vår er dette utvilsomt et viktig bidrag.

Ikke kun et viktig bidrag for at flere får økt innsikt og engasjement, som igjen til syvende og sist gir posetivt utslag i form av økt tilslutning for naturvern, men også et viktig bidrag for de fugleartene som direkte drar nytte av alle de kilo frø m.m. som blir konsumert.

Jeg vil følgene belyse flere problemstillinger og påstander som enkelte hevder og som har velkjent oppfatning både innad og utenfor det ornitologiske miljø. Meningen er å peke på enkelte fakta og bruke andre synsvinkler. Forhåpentligvis vil også dette føre til ettertanke, skape diskusjon og et endret syn på noe som jeg ser på som en ren hemsko for utviklingen og spredningen av interessen for føring og som igjen reduserer den utstrakte hjelp som vi alle kan bidra med for fuglelivet.

Det må imidlertid nevnes at jeg bor sør i landet så enkelte forskjeller kan det være.

Videre inneholder skrevet en rekke nyttige tips om føring, føringsplassen, sykdom m.m.

Tur til vannkanten og føring av vannfuglene

Skulle skogen være tyngt av snø og derfor vanskelig å ta seg frem i, med det til følge at lysten til å ta seg en tur ut i naturen ikke er spesielt sterk, kan man vinteren igjennom legge turen til steder med åpent vann hvor vannfuglene samler seg. Her kan man glede seg over fuglelivet, nyte frisk luft og få gode naturopplevelser uten å bruke særlig mye av krefter og tid.

Skal du få det rette utbytte av hva en slik tur kan gi deg, må du allerhelst ha med deg noe til fuglene.

Ta deg en tur til bakeren eller butikken å få noe gammelt brød eller (kasserte) grønnsaker. Det er ikke alle steder de tar betaling for slikt engang.

Hos sultne ender, svaner og gjess vil oppdelte, ikke for store brødbiter være kjærkomment.

Det har hendt at under kampen om godbitene har enkelte formelig "tatt nebbet for fullt" og enhver kan tenke seg hvordan det arter seg for f.eks. en svane med lang og smal hals (se bilde). Brødbitene må heller ikke være for harde og kan derfor like før bruk fuktes f.eks. med en dusjflaske og legges i en plastpose så fuktigheten trekker inn og blir mer fordelt.

Det er forøvrig svært viktig både når det gjelder mating av vannfuglene og på føringsplassen hjemme at man bruker egnet for og at dette er av god kvalitet. Brød som er muggent er som gift å regne og det gjelder også forblanding m.m. som er pakket i plast som likeså kan inneholde den dødbringende brødmuggsoppen (muggsoppen utvikler giftstoffer.) Dette må uten unntak kasseres!

Det må nevnes at heller ikke loff er bra for fuglene da mye av dette brødslaget raskt fører til diare.

I tillegg må kraftfôr overhodet ikke brukes til å mate villfuglene med, da dette også gir store problemer for fordøyelsessystemet.

Over: Kulden har lagt lokk på Bertesbukta i Kristiansand, hvor litt åpent vann ennå gir plass til ender og svaner.

Under: Knoppsvane halsringmerket i Bohuslen, Sverige, og til venstre en mandarinand som for en tid tilbake gjestet bukten. Legg merke til utbulingen på halsen til svanen p.g.a. den store brødbiten den svelger, samt problemene anden bak til venstre har for å få i seg maten.

(Begge fotos: Birger Westergren)

På enkelte fôringsplasser hvor familien legger sin søndagstur for å mate ender og svaner kan det endog bli rent for mye av brødmatt . Den ensidige kosten kan føre til problemer for de fuglene som oppholder seg på slike steder over tid . I parker og på steder hvor fôring pågår nær sagt hele året kan uteblivelsen av allsidig og naturlig kost føre til mangel på vitaminer og mineraler som igjen b.l.a. resulterer i dårlig eggkvalitet.

For å tilføre vannfuglene på fôringsplassen det nødvendige utvalg i kosttilskuddet vil rette ingredienser kunne være kokte poteter og gulrøtter, tynnskårne epleskiver , hvete , mais , benfrie fiskerester , salathoder og andre grønnsaker . For å nevne det kan harde eller ferske epler kjøres litt i mikrobølgeovn slik at disse blir litt møre , dette er forøvrig også skikkelig godsaker som trost m. flr. setter stor pris på .(bruk ikke for råttent frukt, omtales senere i skrevet)

Dessverre er det også ofte slik at i helger med fint vær "valfarter" folk til populære fôringsplasser slik at det her blir en ren overflod av mat , ja gjerne så mye at selv en kjempestor ansamling av fugl ikke vil eller kan ta til seg mer , mens det i ukedager og i dårlig vær ikke er smulen å få.

Dette kan skape problemer , særlig når det som sagt er en betydelig ansamling av fugler og kampen om det som eventuelt måtte finnes av naturlig føde på stedet derved blir desto større . Beklageligvis er det ikke lett å få familier og de som mater fuglene med en pose brød "på samme måte som alle andre gjør det" til å ta problemene alvorlig nok m.h.t. rett ernæring og det å fordele fôringsinnsatsen over hele uken . Dette kan man jo selvsagt heller ikke forvente men det kan være en henstilling og en oppfordring til de mer ornitologisk interesserte i å legge ekstra vekt på dette. For ikke å la dette lyde for dramatisk, gjelder det nok for de fleste store fuglene (svanen er vår tyngste fugl) at de har noe opplagsnæring på kroppen og kan klare seg på en noe ujevn tilgang på mat. Det er derfor ingen katastrofe, men en ting folk kan være oppmerksomme på.

Nå må det understrekes at det fra enkelte kritiske røster blir hevdet at fôringen av vannfuglene ikke er riktig for fuglelivet; og at vi dermed gjør fuglene en bjørnetjeneste . Bekymrede sjeler mener sågar at fôringsplassene burde vært avskaffet, om det skulle være av hensyn til fuglene alene, da deres avhengighet av den menneskelige aktivitet tvertt i mot skader fuglelivet i det lange løp . Som om ikke dette var nok blir det i tillegg påstått at resultatet av denne "omsorg" som fuglevenner og befolkningen som sådan utfører rett og slett gjør fuglene til "rendyrka sosialklienter" .

Tanken som her ligger til grunn er i stor grad frykten for at b.l.a. svanene i langt større grad p.g.a. all fôringen ikke trekker ut av landet (f.eks.til Danmark og Sverige) men velger å bli der næringstilgangen synes å være god, med andre ord i våre nærområder og da særlig på lokaliteter som de omtalte fôringsplassene . Dette kan i sin tur igjen by på skikkelige prøvelser for de fuglene som oppholder seg på de omtalte stedene over tid , om vinteren pluselig skulle bli hard .

Unge svaner som for det første er mest utsatte for avmagring da de eldre alltid kjemper til seg forsteretten til matbitene og holder de som er lavest på rangstigen på avstand er de som først får lide. Hierarkiet kan også resultere i at enkelte andre individer f.eks. hunnene, blir dårligere stilt til å klare og overleve en streng kuldeperiode.

De unge svanene løper også en større risiko for å fryse inne i grunne bukter og vikar da de rett og slett mangler erfaring på området. Nå er dette med instinkt noe som er godt utviklet hos svanene da vi hvet at allerede første dagen etter eggklekking er ungene i stand til å greie seg selv. Men merkelig nok ser det ut til at situasjonen likevel byr på problemer for de uerfarne.

Skulle noen stusse på at det bare er unge svaner som kan gå i denne fella, da de gjerne kan være hvite og ikke brune som fuglene er ett par år, før de er "utfarget" kan situasjonen være fremmed for fuglene p.ga. de siste års milde vintre. Heldigvis er ikke dette særlig vanlig, men det forekommer. Det er også blitt hevdet at svanene som har tilhold på en fôringsplass fra tidlig høst blir for trege med å trekke bort når vinteren setter inn for fullt.

Hvem hvett hvilken innvirkning menneskets deltakelse egentlig har i denne forbindelse og hvem kan svare på om det "valg" svanene m.flr. tar , om i det hele tatt det er snakk om et "valg" og i så fall om utfallet av dette , enten å trekke eller å bli værende på en fôringsplass er riktig for dem i det lange løp? En side ved spørsmålet er den at når det gjelder svanene er de på ingen måte i samme situasjon som en vanlig trekkfugl som absolutt skulle ha befunnet seg sør for Skagerak vinterstid .

Det har ikke lykket meg i å frembringe noen eksakte data som gir et bilde på om det dør flere av de som tilbringer vinteren her langs kysten og da i stor grad i tilknytning til de forskjellige fôringsplasser eller om det dør flere på deres ferd over havet og på deres eventuelle overvintringsplasser i mer "sydlige strøk".

Kanskje noen av leserne hvet mer om dette og kan hjelpe meg med å frembringe mer fakta ? (Enhver som vil slå av en prat om div. probl. etc. kan ringe 380 46987.)

Det jeg imidlertid hvet er at både i det populære overvintringsstedet i Syd-Sjælland hvor store deler av den Skandinaviske bestanden av svaner overvintrer forekommer det katastrofer, hvor svært mange dør. På lik linje med at slike situasjoner kan oppstå lenger syd skjer også slikt av og til langs norskekysten.

I flere sammenhenger ellers i naturen og også for andre fuglearter er den slik innrettet at det vi forbinder med delvis trekkfugler gjør til at populasjonen "deler seg" noen trekker, noen streifer og noen blir værende, slik at det alltid vil være større sjans for at flere av arten vil kunne overleve å bringe stammen raskere opp på et normalt nivå etter en katastrofe.

Dessverre vil langvarige perioder med kulde og is føre til at noen dør, men det er naturens gang og en måte den selv regulerer bestandene på.

Knoppsvanebestanden har som de fleste hvet hatt en eksplosjonsartet økning b.la. på Agder de siste år så derfor finner vi naturligvis langt flere individer samlet på en plass enn noen gang tidligere.

Noe som som kaster et helt spesielt lys over hele påstanden om at vi hindrer fuglene i å trekke ved å ha fôringsplasser og også gjør dem til sosialklinter er det faktum at det faktisk foregår en utveksling mellom de ulike svanestammer rundt Skagerakbassenget.

I det beundringsverdige og omfattende arbeid som ringmerkningsfolka ved Lista fuglestasjon gjennom en årrekke har utført, viser merkingen av flere hundre svaner at det foregår "trekk" som de fleste ikke er klar over. Man skulle tro at idet vinteren er under anmarsj vekkes trekkinstinktet hos fuglene med en dragnig til å forflytte seg sørover. I det store og hele er nok også dette tilfelle for mesteparten av populasjonene.

Men sakens kjerne er den at feltstudie av merkede svaner langs sørlandskysten vinterstid viser at flere av individene er hjemmehørende i Danmark og Sverige. De "trekker" altså nordover og slår seg sammen med de norske som "ble igjen" og streifer vidt omkring langs vår kyst. Studieobservasjonene gir oss dermed ikke kun en forestilling, men en bekreftelse på hvor viktig det er å verne og bevare steder som vannfuglene har også her i Norge, enten som ren overvintringsplass eller som steder hvor omstreifende individer bare mer eller mindre sporadisk besøker.

I denne forbindelse må nok et moment trekkes frem da det blir hevdet at har man først startet opp med å mate svanene, må man ikke stoppe foringen. Heldigvis er ikke dette et stort problem i bynære områder og steder hvor fuglene hele tiden får mat av folk. Man kan være klar over dette på små steder hvor kun få mennesker deltar i foringen og steder med dårlig tilgang på naturlig kost. Observasjoner av de ringmerkede svanene viste også at store deler av en flokk på f.eks. 100 stykker som tidvis var på fôringsplasser i Vest-Agder, tiltross for at mattilgangen var jevn og dekkende plutselig forflyttet seg og dukket så opp i Aust-Agder for å bli der en stund.

Det som også er viktig å bite seg fast i her er det at mange fugler nettopp streifer mye omkring og blir liggende en stund på fôringsplassen, for å tilegne seg føde og kanskje legge på seg et lite ekstra fettlag som helt sikkert til enhver tid er godt å ha under fjærdrakten.

Det er altså ikke slik som mange tror at svanene blir bortskjemte, at de kan bli "tamme" og miste sitt naturlige instinkt for næringssøk og således ikke vite hva de skal gjøre om førtilskuddet fra mennesket uteblir.

Som om ikke dette er nok å vise til, for å "berolige fôringsplassstivlerne" vil jeg legge til at tilsvarende ringmerkningsstudier også er utført på eksempelvis Stokkanda. Denne representanten som er en kjær og hyppig gjest på fôringsplassene og som er å finne i stort antall rundt i våre kystnære områder viser at mange av disse kommer helt fra det høyeste nord for å tilbringe vinteren helt sør i landet.

Det er m.a.o. ikke vanskelig å forstå hvor verdifull opprettholdelsen av en fôringsplass, som vinteren igjennom bugner av mat er for disse sultne langveisfarene.

Jeg mener at det ikke bør herske den minste tvil om den store nytteverdien enhver fôringsplass og enhver grunn bukt som sikrer næringstilgangen har for de overvintrende fuglene.

De virkelige problemene som vi alle må stå sammen om for å løse er når forholdene gjør det vanskelig for fuglene å tilegne seg føde. Først og fremst i denne sammenheng vil jeg peke på når isforholdene gjør det tvingende nødvendig og mate vannfuglene med det vi har av allsidig og energirik kost.

Med stadig økende press på vannfuglenes leveområder som utbygging og tørrlegging av grunne vikar og bukter er det derfor spesielt viktig at fugleinteresserte går i bresjen for å verne og ta vare på det lille som er igjen av levelige lokaliteter. Parolen bør være "gi lyd, gjør noe med det".

Forestill deg bare 100 store svaner, 200 - 300 ender og like mange sultne måker som samtlige har store vansker med det naturlige næringsløk p.g.a. området beliggenhet. Se for deg et indre havnebasseng i tilknytning til en by. Se for deg en småbåthavn, nærmest hvor det skulle være, for de er stort sett like alle sammen. Støypte rette betongbryggekanter som går like ned i brådyppet. Ikke rart at det ikke er mye naturlig føde å tilegne seg for horden av overvintrende svaner, gjess og ender på slike steder.

Skulle det til allt hell være en lokalitet i nærheten som skulle kunne være bra for et naturlig næringsløk kan jo store problemer likevel til tider dukke opp. Det kan forklares med at mange områder har sine klare begrensinger. De kan rett og slett bli beitet ned, kanskje legger isen seg for lengre tid eller kanskje svikter folket som til stadighet kommer med mat til stedet f.eks. ved langvarig kulde og uvær, noe som ikke får folk til "å gå mann av huse" akkurat...

Ta selv en tur en forblåst og kald vinterdag, med nedbør i lufta. Du vil antagelig ikke treffe mange mennesker med løff og knallharde kneipskalker engang da nei. Det du derimot har sjans til å erfare er det å oppleve en stemning som skriker i lydløs desperasjon fra horden av sultne svaner, ender og gjess. Se dette med egne øyne og du vil sikkert få et ganske annet syn enn glansforestillingen som oftest verserer, om harmoni, fuglevennens gode gjerning, hvite svaner som mette, fornøyde og elegant glir på vannspeilet i gyldent ettermiddagssollys. Klart dette skaper problemer og reiser spørsmålet om behovet for en mer organisert foringsvirksomhet.

Det som vi som medlemmer av Norsk Ornitologisk Forening i første rekke kan gjøre, er å drive en solid opplysningsvirksomhet gjerne ved bruk av media og publikasjoner.

Dette for at vrangforestillinger og uvitenhet ikke skal være til hinder for at nødvendige og populære foringsplasser vil kunne ha full nytteverdi. Nytteverdi både for de som legger turen sin dit for å møte naturen på nært hold, men samt også for at stedene skal kunne inneha kvaliteter som et jevnt og riktig kosttilskudd for de mengder av fugl som trekker ut til vår kyst og tilegner seg mat på de forskjellige foringsplassene.

Hele aspektet blir jo likevel helt nytteløst om området fryser til i en periode, for da er også grunne vikar m.v. frøset til. Det er derfor så ufravikelig at når en foringsplass først er etablert må denne til all tid være isfri. Dette løses selvfølgelig med en luftpumpe som slås på når forholdene tilsier det.

Pumpen som bringer varmere bunnvann til overflaten har flere steder vist seg å være "gull verd".

Ved å sette emnet på dagsorden og komme på banen med innspill i utbyggingssaker er jeg sikker på at ulike interesser kan forenes. Svært ofte er det positiv vilje tilstedes hos lokale myndigheter og også ubetydelige midler som skal til for å tilrettelegge for at en foringsplass heller blir oppgradert enn snarere tvert imot utradert.

Dette kan jo på sikt være en oppgave for N.O.F.s lokallag, å lage attraktive foringsplasser både for publikum og fuglene i samarbeid med f.eks. kommunen på stedet.

Her kan opplysningstavl med henstillinger og rettleininger om føring samt bilder og tekst om fuglene m.m. være tiltrekkende og helt sikkert bli satt pris på av publikum. Dette vil også i høyeste grad videre være et bidrag i arbeidet for skjøtsel og bevaring.

Det viktigste i hele foringsproblematikken er at både utbygging og folks foringsengasjement gjøres på fuglenes premisser. Med det forvaltningsansvaret vi har for å opprettholde en bærekraftig bestand av vannfugl kan det ikke appelleres sterkt nok til forståelse og at vi alle tar del i føringen, gir det de trenger og står sammen om opprettholdelsen og vernet av de nødvendige næringsplassene fuglene ennå har til rådighet.

Føring av trekk og standfugler på føringsplassen hjemme

En påstand som blir hevdet og som jeg mener reduserer den utstrakte hjelp som vi alle kan bidra med for fuglelivet er at man ikke må starte opp med føringen for tidlig da trekkfugler og da i særdeleshet småfugler på vei sydover stopper opp og blir værende igjen. I denne forbindelse vil en føringsplass med konstant tilgang på mat føre til en avhengighet for fuglene. Dette er noe som således ikke gavner dem og rett og slett kan føre til deres undergang istedet for at de hadde fullført sitt planlagte trekk.

Men det har seg slik at, når det varmende sommerlyset avtar og dagene blir kortere og fødetilgangen blir svekket eller svinner helt bort fører en endret hormonballanse til at fuglene går inn i en ny fase i deres tilværelse som er i samsvar med disse forandringene.

Enkelte populasjoner gjennomfører så et trekk fra deres hekkeområde til et nytt overlevelsesområde og returnerer så igjen når forholdene er på det beste til å ale opp neste generasjon. Mange arter blir likevel her nord hele vinteren igjennom. Disse stand eller streiffuglene kommer vi gjerne i kontakt med i nærheten av der vi bor, når forholdene i skogen gjør det nødvendig for dem å finne føde i tilknytning til menneskene. Jeg vil her bare legge til at selv om føringsplassen bugner av den beste mat vi kan tilby er det i en plutselig og mild periode selv etter at det tidligere har vært kaldt og sikkert snart vil bli det igjen omtrent ikke fugler igjen på føringsplassen og hvor de enkelt kunne ha lagt godt på seg et tiltrengt fettlag. Foretrekker de skogen framfor brettet, og i såfall hvorfor?

Også delvis trekkfugler dvs. fugler av en art hvor de fleste artsfrendene trekker bort i stort antall, men som det blir enkelte individer igjen av er en naturlig del av det vi forbinder med vinterfugler. Man skal være klar over at det kan være mange grunner til at enkelte "tar sjansen" på å bli igjen. Det kan være fordeler som at de da kan starte opp hekkesesongen tidligere, gjerne uten å måtte tilkjempe seg et territorium på lik linje med de som kommer senere hvor kampen om plass og make er en svært energikrevende bedrift i en tid som fettreservene er så godt som borte. Kampen for føde her hjemme er redusert eller kanskje er de ikke rede, de har ikke det fettforråd som trengs for å gjennomføre trekket. Som vi alle hvet er trekket med de strabaser og farer som dette innebærer en alvorlig prøvelse hvor ofte bare de friskeste - sterkeste og de med mest opplagsnæring overlever. Endog er det ofte slik at ikke de heller klarer å komme seg gjennom trekket med livet i behold når de f.eks møter motvind, kulde, nedbør, fuglefangere og en hel rekke andre farer som alltid er tilstede.

Kanskje de ikke tar "risiken" og hvem kan svare på dette om de hvet? Kan det også være slik at når det går riktig galt for hele populasjonen av trekkene fugl, for det skjer og da dør de i tusentall, gjerne alle sammen. Er naturen innrettet slik at det da alltid er noen igjen, en liten reserve som vil føre slekten videre og raskere bringe en svekket populasjon tilbake til normalt nivå?

Ringmerkingstudie av Grønnfink

Ifølge opplysninger fra Lista fuglestasjon forteller arbeidet med ringmerking på føringsplasser som blir utført flere steder i fylket og til forskjellige tider, fra tidlig høst til utpå våren av f.eks 4000

Grønnfinker at store mengder av denne arten oppsøker føringsplasser for å legge på seg et betydelig fettlag for de gjennomfører trekket. Flere andre arter gjør det samme.

Studiet viser også at det var stadig nye fugler som dukket opp. Til tider dukket likevel igjen endel av de samme individene som tidligere hadde fått ring på foten opp på samme sted. Registreringsdataene viser også at noen av de merkede fuglene streift mye rundt og kunne bli fanget og kontrollert på samme dag på to forskjellige føringsplasser med tildels stor avstand imellom disse. Dette til tross for at alle føringsplassene hele tiden hadde nok av mat (bla Solsikkefrø). Tilbakemeldingen fra danske ringmerkingsskollegaer viste også at de ved flere anledninger og til forskjellige tider kunne rapportere om gjenfunn av flere Grønnfinker som hadde blitt merket på nevnte føringsplasser.

Disse opplysningene gir oss et bilde på at nettopp ved å starte opp føringen tidlig, gjør vi de fuglene som enten skal trekke eller blir igjen og streifer rundt bedre istand til å møte de utfordringer de hver på sin side står ovenfor.

Dessverre er det en rekke infeksjoner som lett kan ta livet av vinterfuglene.

Parasitter, salmonella og gul knapp er sykdommer som når de først er tilstede, gjerne overføres til mesteparten av de brettbesøkende fugler. Resultatet for den smittede er avkrefting, uttørring og svinn av fettvev og muskulatur. Da kan vi oppleve at de ellers så livlige fuglene sitter og halvsover.

Oppblåste og uinteresserte går de nokså sikkert døden i møte og for disse kan vi ingenting gjøre.

Det vi imidlertid kan foreta oss for å eliminere problemet med at flere skal bli angrepet er renhold.

Renslighet og atter renslighet er gjennomgangskravet.

Stopp føringen på det tradisjonelle flate brettet noen dager blir det hevdet fra enkelte hold, mens det samtidig likevel

hevdes at du fortsatt kan føre med solsikkefrø i automater der fuglenes ekskrementer faller på bakken.

Ja tenk å fint om det hadde vært så vel. Dessverre er det jo et faktum at ikke bare meiser trives best med slike inretninger. Tvert imot. Fugler som bokfink, bjørkefink, grønnfink, jernspurv, gulspurv, dompapp, rødstupe, trekryper, og svarttrost for å nevne noen, liker alle å spise matrester og ellers ta til seg bl.a frø på bakken. Da er man jo like langt, eller enda verre.

Skulle man tenke slik at vi stopper enhver føring noen dager for å la fuglene dø eller vente på at kulden skulle knekke smitekilden, er det ikke sikkert at det heller hjelper.

Det som skjer da, er det at har fuglene tilgang til andre fôringsplasser drar de bare bort dit og sprer smitte der om forholdene gjør det egnet til det.

Altså er ikke problemet løst. Dette med smitte er en vanskelig sak da det alltid finnes div. smittsomme sykdommer som enkelte individer har. Problemet er når det blir snakk om at forholdene gjør det lett for at dette skal spres. Men det er faren og prisen som må betales om ikke hygien er på topp.

Mildvær kan kanskje forsterke smittefaren, men om ikke dette var nok er det en rekke parasitter og bakterier som overlever frost. Hvor er vi da? jo omtrent like langt. Dessuten er det flere sjukdomsframkallende agens som går på noen arter men ikke på andre.

For å gjøre det som gjøres bør, både nå og med jevne mellomrom kan følgende tiltak iverksettes.

Skrubb brett o.lign. med desinfiserende væske. Salmiak etc. er greit. Spyl skikkelig og bruk store mengder med rent vann for å fjerne giftige væsker.

Fjern all gammel mat. Ikke kun for at dette kan inneholde rensemidler som også vil ta knekken på fuglene, men spesielt viktig er det å fjerne hams og annet avfall som alltid hopper seg opp på bakken og som er smittespreder de lux. Skrap det løst fra snøen, eller den bare bakkèn og få det vekk..

Noen har foreslått å dekke med grankviser o.lign. men under her trives rotter og mus m.v.

Føringsautomater og brett utformet slik at ikke fuglene regelrett sitter i matfatet, hvor avføring klisses sammen med frø etc. har som alle forstår en preventiv virkning (se på bildene). Mens på bakken hvor all skitten havner sammen med masse mat som veltes over kanten, er smitteproblemet tilstede i full skala.

Nå ble det fra annet hold hevdet at man måtte slutte med brettføring noen dager. Det hjelper jo som sagt ikke stort om det er noe på bakken under automatene og selv om vi også stopper all føring er føringsstopp strengt tatt ikke nødvendig. Etter den grundige rengjøringen vil igjen allt være klart for å hjelpe fuglene med mat. De som har smitte vil ha denne til de event. dør uansett kulde eller mildvær etter noen dagers forstopp eller ikke. Problemet er ikke kun det at det finnes igjen infiserte individer for det finnes det nesten alltid, men det er smittefaren generelt på en urenselig fôringsplass.

Ved å bruke store pappflak som samler opp risikoavfall og som tas vekk og brennes daglig kan vi i den første tiden under en epidemie ha en viss kontroll. I og med at det søles så mye over brettkantene og det at det er mange fugler som liker å spise på bakken kan vi i tillegg til de mer tradisjonelle førinretninger lage et brett som står på bakken, enten det er bart eller snødekket.

Ved å gå til en blikkenslager eller lage det selv, kan man få laget "en skuff," en bunn med ca.5 cm oppkanter. Den rustfrie fargede stålbekslaget kan gjerne være plastbelagt, noe som er kurant og koster ca 50 kr. pr.m. Dette gjør rengjøringen lett, det må i tillegg være dreneringshuller.

Omvendt over denne bunnen, "skuffen" legges så en ramme av finmasket nettig, også med brettede kanter slik at nettingen akkurat passer utenpå og over bunnplaten slik at overgangen blir tett. Nettingen må være tilstrekkelig stiv (f.eks strekkmetall i aluminium) ikke ha for store hull, max. 10mm eller halvtommes da dette hindrer fuglene i å få tak i den infiserte maten som detter gjennom nettingen. Oppi "skuffen" kan vi anbringe et lett utskiftbart underlag f.eks. plast. Men det beste er fluenetning i plast

isolerende materiale som forsinket tilfrysing. Det kan også legges til at selv ved kuldegrader liker enkelte fugler å hoppe i badet "med begge beina" her krangles det om plassen og stellet pågår til det ikke er mer vann igjen i skåla.

Det siste kravet som fuglene stiller til deg for at du skal kunne dekke deres behov er at de må kunne hvile i fred og føle seg rimelig sikre mot farer .

Idenne forbindelse er plasseringen av brettet m.m. med hensyn til skjul og muligheten til å kunne komme seg i sikkerhet ved et angrep av f.eks. hauk veldig viktig .

Min erfaring er at fuglene har mer ro på seg og bedre sjangs til å stikke seg vekk når fôringsplassen har tette store busker og f.eks. grantrær tett innpå .

Skulle du ikke ha ett tettere parti i hagen eller ønske å plassere fôringsplassen der, kanskje p.g.a. utsikten fra vinduet, kan du supplere plassen rundt brettet med nedsagde tette furu eller grantrær, slik at f.eks. meisene mellom frøhenting og spising ikke føler seg så stresset samt at alle brettbesøkende kan sitte her å hvile å pusse fjærdrakta m.m. (Stress gjør fuglene mer mottakelig for sykdom)

Disse kan du bardunere med snorer til plenen eller surre de til påler etc. det er ikke mye som skal til. Skjulmaterialet kan du siden hakke, skjære opp til komposten.

Jeg leste en sted, at fôringsplassen burde plasseres med omtanke , slik at ikke rovdyr som katter får for lett spillerom . Det kunne vi unngå ved å plassere brettet relativt åpent , et stykke fra skjul hvorfra farer kan lure . Dette kan synes å være litt endimensjonalt? Det er jo riktig at det kan være bra mot katteangrep, men er på den annen side er det veldig dårlig mot f.eks. hauk .

I tillegg til å kunne søke skjul fra predatorer må plasseringen av brettet ta hensyn til skjul for vær og vind. Stekende sol og snøføyk om vinteren. Her kan en lett vendbar \ flyttbar levegg med påmontert fôringsutstyr komme til god nytte (denne kan brukes til å henge blomster på om sommeren).

For å gardere oss mot at katten kan skjule seg, kan det åpnes opp mot bakken ved å fjerne nederste grener . Vil man ikke det på prydrør og busker kan man sette opp en barrikade i form av hønsesetting eller lavft plastbelagt gjerde på små stolper slik at katten ikke kan bruke overraskelsesmomentet . Dette kan jo tas vekk igjen eller beholdes hele året hvis f.eks. plassen inneholder fuglebad og fôring skjer mer eller mindre hele året . (Et råd, ikke fôr noe særlig under hekketiden for enkelte arter, sats på vannbad og i såfall litt frukt, bær, larver eller og brødsmlur til husets spurv, rødstrupe m.flr.)

Jeg har likevel sett at fuglene kan trives på en relativt åpen sted, men da var det en skikkelig stor busk, ca.3 meter høy som en hel mengde fugl tettet seg inn i når hauken gjentatte ganger prøvde å slå kloa i et bytte , hver gang med mislykket resultat . Man skal imidlertid være klar over at fuglene alltid er eksponert for angrep når de beveger seg over åpent lende, noe de derfor helst unngår.

Setter man disse to plasseringene opp mot hverandre, enten ute på plenen eller kloss i kanten av store busker og trær, er ikke jeg i tvil om hvilken som er mest hensiktsmessig totalt sett .

Utformingen av fôringsplassen kan gjøres både pen og funksjonell, ikke koste særlig mye og likevel ivareta fuglenes krav . Det synes således for meg som om fuglene er best tjent med store busker og tette trær tett innpå der de henter eller spiser maten, slukke tørsten og foretar det nødvendige stell av fjærdrakten .

Nye forinretninger og tiltak mot sykdommer

All din hjelp, alle bestrebelser og utgifter vil være bortkastet om sykdommer får lov til å florere fritt på fôringsplassen. Ikke ville det kun være bortkastet, men det kan rett og slett være en tragedie for alle de tillitsfulle og sultne fuglene som kommer bort i et uhygienisk sted.

Heldigvis kan vi tildels unngå epidemier om vi bare tar noen forholdsregler og er klar over de krav som settes til oss for å ha en vellykket fôring.

Årsaken til at en slik ulykke rammer er i all hovedsak først og fremst at fuglenes egne etterlatenskaper som til syvende og sist sprer sykdom og fordervelse og som kan bety døden, kommer i kontakt med maten de spiser.

Nådeløs natur og fortyper

Når forholdene f.eks. blir slik at nedbør i form av regn faller så hurtig fra et varmt luftområde, at det ikke får tid til å fryse til is/hagl på veien ned, men først fryser når det kommer nær bakken hvor det her er frost får vi det som kalles underkjølt regn.

Fenomenet som fører til isingen kan forårsake at så godt som allt av knopper på busker og trær og andre livgivende vekster med frø som dekker matforrådet til f.eks. dompapper, jernspurven, finker og sisiker i enkelte tilfeller kan betraktes som borte. Dette fører igjen til at selv de best skikkede hardhausene innen de enkelte fuglearter kommer i en situasjon som det etter bare 1 til 2 dager vil stå om livet for.

Selv barken på trærne kan dekkes helt til med et ugjennomtrengelig hardt skjold.

Trekryperen som lever av å finne små insekter og edderkopper i barksprekker, i løvverket m.m. kan således være dødsdømt. Slik er det også for spettmeisen, på tross av at denne nok kan finne noen nøtter ligger likevel også denne arten svært dårlig an. Meisene som ved hjelp av sitt tynne nebb finner små insekter som skjuler seg i sammenkrøllte blad og frø under kongleskjellene etc. samt fuglekongen som på lik linje med meisene også lever av å finne små insekter, rødstrupa, gjerdemetten for alle er det en desperat kamp for å overleve.

Nå er det uhyre viktig, viktigere enn noen gang å føre med det man har og ikke stoppe.

Til tross for en iherdig innsats av fuglevenner vil mange av disse fuglene med høy kroppstemperatur og gjerne med lite reservefett på den lille kroppen nå dø i store mengder.

Men vi kan redde mange av dem, skulle vi ikke gjøre det, bare vi er klar over hvordan det skal gjøres? Her må det vites at det er mange måter å føre på og mange typer før som vil kunne sikre eksistensen for de forskjellige arter. Selv om enkelte arter i utgangspunktet er insektspisere har de en forbløffende evne til å legge om kostholdet vinterstid.

Kokte poteter, lettkokte epler, reven usaltet ost og smuler samt kli som kjøpes i poser kan vi gi til gjerdemetten, spurv, trost, rødstrupe m.fl. Du kan når vi først snakker om insektspisere være din egen produsent av noe som er skikkelig snadder for eksempelvis rødstrupa. På zoobutikken kan du kjøpe noen biller. I en liten boks vil disse hele tiden formere seg. Disse melormlarvene som det ikke er noe arbeid med, er gøy å holde på med og som sagt et skikkelig kosttilskudd for flere fugler.

Til flagg og dvergspetten kan du ha et spekkstykke og ellers smøre fett i kroker og på stammer noe som forøvrig også er godt for trekryperen, spettmeisen og fuglekongen. Noe som er morro å se på er når spetten hakker på en kneip som er bundet fast på en trestamme, (bruk kyllingnetting her) Jeg har hørt at det tynne nettet-plastomslaget som omgir de populære meiseballene er så tynnt at det ikke bare tar et øyeblikk for skjærer m.fl. å roske med seg hele klumpen, men rett og slett kan skade tungen på meisene i deres iver etter å få i seg fett. Bytt ut nettet med f.eks. en helsetrøyebit.

Frø og tilgang til vann må det være for frøterne. Men husk, det er forskjell i kvalitet og pris på korn. Kanskje kan du få noe av en bonde eller du kan kjøpe poser på butikken. Det rimeligste er å kjøpe en sekk enten av storforhandleren selv eller gjennom fugleforeningen som gjerne har gunstige priser. Solsikke som har høyt energiinnhold er best for meiser, finker, dompapp, gråsisik m.fl.

Hvete likeså for finker, spurv, due, sisiker, nøtteskrike, nøttekråke o.s.v. fett til meiser, sisiker og fuglekongen.

Gi derimot aldri husholningskokosmasse eller ukokt ris da dette, med sikkerhet sveller opp i fuglenes fordøyelsessystem og kan selv i små mengder føre til en smertefull død.

I frukt som råtner kan nedbrytningen skape mikroorganismer som også kan være uheldig for fordøyelsessystemet. Bruk derfor ikke bare pillrätten frukt, men få tak i noe bedre f.eks. på supermarkedet som kaster frukt bare det blir en brun flekk på det.

Under så harde, nådeløse forhold som ved ising er kampen for føden hard. Det må derfor være tilstrekkelige med steder med mat, slik at ikke noen blir jagg bort og det må til enhver tid være nok. Bruk flere automater, brett, fettballer vannskåler m.m.

Det er også svært viktig å mate når en kuldeperiode "setter" seg . Da tæres det hardt på fettlaget og ofte er ikke dagene lange nok til å finne nok mat og holde varmetapet i sjakk. Jeg har hørt at selv om noen fugler kan sette ned kroppstemperaturen om natten for å spare energi og dvale (kalt torpor) må de likevel legge på seg et par gram fett daglig for å holde seg i live. Det sier seg selv hvor mye matsøking som skal til ute i naturen for å tilegne seg dette. Som man forstår er det situasjoner som de overvintrende fuglene helt klart er avhengige av menneskelig hjelp for å klare, men ikke bare under f.eks. ising.

Vinterens siste grep og trekkfuglene

Det synes også som det er mange som ikke helt er klar over viktigheten av at det blir føret godt ut på våren og under prekere situasjoner som kan oppstå på denne årstiden . Det er jo ofte slik at når snøen endelig er forsvunnet og sola på dagtid begynner å varme, blir vi igjen overrumplet av "de siste rier" . Snøen laver ned og på jordene sitter utslitte og avmagrede lerker og vipper .

Vinterens siste krampetrekninger kan også fort bli deres sjebe .

På føringsslassen som det i den siste tid har vært mer rolig etter at de fleste standfuglene hadde trukket ut i skogen igjen er det nå igjen stort behov for mat og vann . Flokker med bokfink i sommerdrakt , linerla, stør og trost slår seg ned og kjemper til seg føden . Enda verre er fuglene stilt om det kommer kulde i tillegg . Nå er det ikke bare de ankomne trekkfuglene som er avhengige av at vi fører . Meiser og andre som gjerne skal hekke i nærheten av oss vil også dukke frem igjen .

Derfor fugleinteresserte, er det så viktig å ha litt ekstra frø m.m. så de totalt nedkjørte trekkfuglene som har kommet fra trekket med livet fremdeles i behold kan overleve den ugjestmilde mottakelsen som de kan få ved ankomsten til vårt land . De samme forutsetninger som ved å starte opp føringen tidlig , da trekkfuglene dro forbi oss på vei sydoover gjør seg nå gjeldene .

Selv om det ikke skulle bli så kaldt og komme noe snø av betydning , trenger fuglene fort å bygge opp igjen kroppsvekten til det normale . I følge registreringsdata fra Lista fuglestasjon , gjort på hjemvendte trekkfugler vises det til at fuglene er kraftig underernærte og ofte er nær en vekt som er kritisk nok i øyeblikket .. For fuglekikkeren og for den som i dette tilfellet er med på å ivareta naturen kan også nå som føring tidlig på høsten, bringe mange gøyе overraskelser og glede i form av levende omgivelser og opptredener av mer sjeldne fugl .

Føringsplassen's 3 ufravikelige bestanddeler

Har du en føringsplass er det tre grunnleggende krav som fuglene stiller til deg for at du skal kunne dekke deres behov . Det første er at det må være forskjellig type mat til de ulike artene , noe jeg ikke vil gå nærmere innpå nå enn tidligere nevnt i avsnittet "nådeløs natur og fortyper" .

Det neste er at det må være mulig til enhver tid å tilegne seg vann for de som trenger det .

For å illustrere viktigheten av dette vannbehovet kan dette forklares med at når fuglene om vinteren eter snø for å skaffe seg vann, noe de må da frø, bakverk o.lign. ikke gir tilstrekkelig med fuktighet, kreves det TOLV - 12 ganger så mye energi å smelte et gram snø, som å varme opp et gram vann til kroppstemperatur ifølge engelske eksperter. Når man så tenker på at fuglenes konstante kroppstemperatur ligger på 38 - 43 C° er det innlysende at det for fuglene er svært så energibesparende og for oss et viktig bidrag å anskaffe og supplere føringsplassen med en vannskål. Mangt kan brukes f.eks. en underskål til en blomsterpotte eller et opp-nedvendt søppellokk i plast o.lign. bare det ikke er for dypt, av metall o.s.v.

Dette må jo holdes isfritt, men bruk for all del ikke salt. Isfritt kan det holdes ved at vi stadig skifter vann, men igjen må man huske å helst ikke bruke vann fra varmtvannsberederen b.la. p.g.a. forurensninger. For å ha en permanent løsning på tilfrysningen kan man gjøre bruk av en eller annen form for elektrisk oppvarming. En slik spesiell kabelbit kan fåes kjøpt og kopling lagd hos en elektriker. Et annet nyttig tips kan være å felle skålen ned i et underlag av isopor eller et annet

Det synes for meg på bakgrunn av fuglenes naturlige endringer i hormonballansen og de valg som fuglene må ta m.h.t. nevte farer \ fordeler og det å være istand til å overleve ved enten å trekke eller bli, at disse valg allerede er "gitt" på forhånd. Dette peker på at det er lite trolig at vi kan påvirke fuglenes instinkt eller trekkdrift og endre dette med noen kilo solsikkefrø som skulle være lett tilgjengelig føde for fuglene.

Ved å starte opp føringen tidlig på høsten vil ikke bare trekkfuglene ha en sjangs til å legge på seg et betydelig og livsnødvendig fettlag før avreise, de som syntes det er morro med å se på og event. studere fuglene vil også dra nytte av dette. En slik god gjerning kan også gi glede ved at man kan være så heldig å stifte bekjentskap med mer sjeldne fugler som ikke vanligvis er å finne på en føringss plass, men som likevel kan dukke opp. Vær derfor ikke redd for at du gjør noe galt ved å starte opp føringen tidlig, trekk fuglene til deg og gled deg med det.

Fuglenes avhengighet til sted og føring

En annen påstand som blir hevdet er at når man starter med føring må man være sitt ansvar bevisst og ikke stanse opp føringen, men føre uavbrutt hele vinteren igjennom da fuglene daglig oppsøker og venter å finne mat på føringss plassen hos deg.

Føringss plasser er som vi alle hvet uhyre viktige av flere grunner, men man skal ikke la seg forlede til å tro at fuglene kun satser på en matkilde og på et sted alene. Ute i naturen må fuglene alltid tilpasse seg en vekslende tilgang på føde og de er avhengige av å kunne finne nye matkilder i en fart når forholdene tvinger dem til det.

Det virker for meg, selvsagt helt usannsynlig at vi kan lure eller påvirke fuglene i den grad at de kan oppgi sitt naturlige matsøk og bli værende i et område eller på en plass som er nedbeitet, enten dette er et begrenset skogsområde, hage eller føringss plassen.

Derfor skal man heller ikke som enkelte har hevdet for meg "være redd" for i det hele tatt å gå igang med å lage en føringss plass og gå glipp av hele tiltaket. Det er bare å begynne å legge ut mat enten det er i stort eller i smått. Vær ikke så bekymret for at du ikke til enhver tid har mat på brettet f.eks ved ferier, stort arbeidspress m.m.

Problemet kan forøvrig også løses ved at man fyller opp en større automat som tar noen kilo frø (se bilde) samt henger opp smelta fett i kartonger o.s.v. noe som tar tid å tømme. Tenker man på kostnadene bestemmer man selv hvor mye som skal gå til dette formålet. Når det er tomt er det tomt. Bor man i et boligområde er det også stor sannsynlighet for at fuglene alltid har alternative plasser og ringmerkingen viste jo at enkelte fugler likevel streifer langt på en og samme dag til tross for at det var nok av mat. Dette synes jeg viser at enkelte fuglearter ikke er så stasjonære og så bundet opp av oss som man skulle tro.

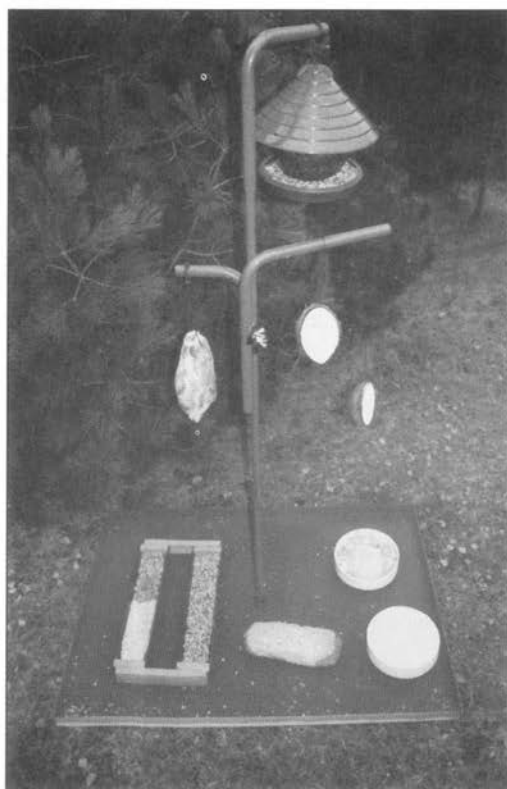
Det er her likevel forskjeller mellom enkelte arter som kan gjøre seg gjeldene da meiser, trekryperer, rødstruten m.flr, ofte er mer utsatt da de antageligvis ikke streifer i lignende grad. Fuglene trenger derfor at vi tar oss noe mer spesielt av akkurat disse. Men dette forandrer likevel ikke sakens karakter nevneværdig. Men det finnes situasjoner som alle vinterfuglene er helt avhengig av din hjelp for å overleve (omtales i neste avsnitt). Bor man ikke i et boligområde men derimot langt fra nærmeste nabo og i tillegg har en stor føringss plass kan nevnte forhåndsregler tas i bruk for å sikre at det ikke blir tomt for mat, her setter som sagt kun økonomien en begrensning.

Det er imidlertid helt klart at under en normal vinter er fuglene istand til å klare omstillingen fra lett fødetilgang til mer energikrevende søk etter føde. Hadde de ikke kunnet det hadde ikke arten hatt livets rett her og funnet nye leveområder.

Over: Foringsbrettet av halve drenerør som kan hektes av for rengjøring. Stangen som går gjennom bunnkassen, som er rottesikker og forhindrer sykdomsspredning, er todelt slik at tømning av avfallet blir enkelt. Til høyre: Klart for årets foringssesong med automat med solsikkefrø, fettnett, kokosnøtt, grovbrød, skål med kokt potet, smuler og kli, samt vannskål. Bakkebrett med havre mandler og solsikke. Til det på bakken finnes lokk for natten. Plastgjerdet mot katteangrep var ikke montert da bildet ble tatt.

(Begge fotos: Birger Westergren)

som slipper vannet igjennom og som kan brukes om og om igjen og som gjør det enkelt å tømme hamsen m.m. i kompostbingen.

Tiltaket kan foruten å lette renholdet være en eliminerende faktor i bekjempelsen av smitte. Oppå, i sentrum av rammeverket plasseres selve konstruksjonen som maten ligger i. Her kan det brukes en plate (brett) med oppkanter rundt og med ben som stikker ned i nettingen eller festeklosser på denne, slik at det hele står støtt og enkelt kan løftes av og vaskes ved hjelp av en gammel oppvaskbørste og en bølge vann og stykke unna. En annen løsning er å dele et perforert 3" drensrør i to.

I plastordelene ender monteres, skrues to halvsirkler i tre fast, så festes de halve rordelene igjen med passe avstand seg imellom til et endebrett slik at delene står støtt. De to halve drensrordelene har små dreneringshuller i tilfeldig regn og fungerer som et langt traue og gjør sitt p.g.a. smalheten til at ikke fuglene sitter i maten med nevnte påfølgende ulemper som resultat.

Et større plastfat \ lokk med dreneringshuller i kan også være bra, men kan ha ulempen med at fuglene skiter i matfatet. Allt plasseres på bakkebrettet.

En god løsning er også å ha slike halve rør hengende under et tak, akkurat som et ordinært brett.

Disse kan ha festekroker opp under taket og løsningen fungerer ypperlig, fuglene sitter på kantene av røret og det er bare å hekte av hele greia for å vaske delene over en bølge vann med en oppvaskbørste gjort om den regelmessige rengjøringen av brettet heretter blir en lek. Husk å skylle med nok vann.

Nå er det som sagt ikke nok smittebegrensning ved bare å kun ha et bakkebrett som samler opp søppel og avfallstoffer så lenge vi har brett og foringsaut. hvor solet får gå sin gang. Derfor kan man når man først er i gang, lage noe til under disse også. Tenk så enkelt det er å få slippe å rengjøre plenen hvor det vanligvis ligger et tykk lag av hams m.m. når snøen har smeltet. Selvsagt har dette gjennom vinteren samlet seg i bunnskassen for så å bli tømt i kompostbingen.

Enkelte steder er også rotte og museplage noe man skal ta på alvor. I og med at usipiste rester etter gjennom nettingen og opp i "skuffen" hvor ikke skadedyrene får tak i dette er også dette evt. problem løst. Skulle imidlertid brød, frøskåler være plassert oppå bakkebrettet kan det lages et lokk å ha over dette, eller det kan taes inn om natten f.eks sammen med vannskålen.

Som sagt er det mye vi kan gjøre for å ha en vellykket foringsplass.

Det behøver ikke innebære mye arbeid og investeringer, da man kan lage det meste selv.

Gjør jobben skikkelig med en gang, så har du gjort renholdet enklere for fremtiden, for har du først en funksjonell foringsplass hvert du hvor livgivende og inspirerende det er og da vil du sikkert også beholde den.

Vær ditt ansvar bevisst ved å tilby fuglene en smittefri plass, en plass med skjul og som har mat og vann til alle de forskjellige og tillitsfulle fuglene som vil komme på besøk

La renslighet være høyt prioritert og du vil sikkert ha en tiltalende og forlokkende foringsplass i lang lang tid fremover som vil gjøre stor nytte for fuglene og også gi deg stor glede.

Fuglekasser om vinteren

Ettersom mange naturinteresserte har fuglekasser i hagen, på hytta eller iskogen vil jeg også ta med dette emnet og belyse enkelte ting man må legge vekt på og ta hensyn til.

En veldig nyttig del av fuglekasseholdet er jo som de aller fleste hvert å fjerne det brukte reir etter endt hekking. Både for å gi plass til det nye men også for å fjerne en smittekilde.

Man behøver ikke etter min mening som enkelte hevder å vente med dette helt til frosten har satt inn og event. kanskje tatt knekken på lopper etc. som oftest finnes i brukte reir. Kassene brukes ofte daglig, hele året gjennom som skjulested for fuglene og noen parasitter \ bakterier overlever jo frost så der vil alltid kunne være noe tilstede.

Har fuglen to kull er det en fordel å gjøre dette etter utflygning. Det hersker ingen tvil om at udyr er til stor plage for både voksne og unge fugler. Fjær og tarmparasitter kan være dødelig for de sterkt angrepne fuglene. Vanligvis går ikke fugleparasitter på mennesker og min erfaring er at bruker man lange gummihandsker og event. en klo, pinne el. lign. å pirke \ skrape ut reiret med, byr utøyet for oss aldri på nevneverdige problemer. Vær litt obs. så det ikke drysser på deg.

Samtidig må man fylle i litt tørrt sittemateriale f.eks høy, tørket gress m.m. i kassen.

Dette hjelper fuglene til å begrense varmetapet, når de søker skjul og ly for vær og vind gjennom en lang uproduktiv periode. Materialet fanger også opp etterlatenskaper (ekskrementer) som normalt ville satt seg fast i bunnen og som enkelte ganger kan danne en diger haug.

I tillegg til nevnte fordeler gjør denne ekstrainsatsen det lettere å renske kassen igjen senere, da det med høy ibunnen forhindrer selve reiret i å feste seg i hjørner og til selve bunnen.

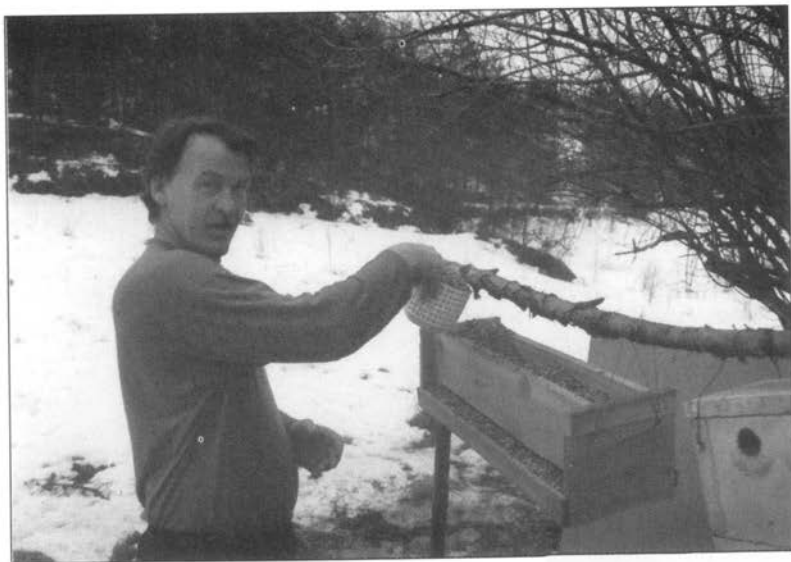
Er bunnmaterialet etter en vinter utskjemt må det fjernes/skiftes før hekkesesongen starter.

Mange er også ikke klar over problemet ved at vann trenger inn. Ofte kan reiret være søkkvått og enhver kan forestille seg hvor dårlig en slik plass egner seg for å holde varmen, ja formelig overleve på toppen av et isberg. Dessverre har vått reir også sommerstid ført til at egg er forlatt.

Grunnen kan ofte være at taket er for snaut eller at kassen er for tett inntil treet den er festet til. En pinne, kloss mellom kassens øvre bakkant og treet hindrer vannet i å kripe inn. Det er også preventivt å ha et stort tak, helst med tjæreapp på som går godt ned mellom taket og bakveggen.

Etter å ha fått denne viten har nok noen og enhver forstått at å ta fuglekasseholdet mer på alvor.

Nøyaktighet og flid er i denne sammenheng ufravikelig, ikke bare for våres egen del men ofte for at fuglene i det hele tatt skal kunne overleve og også ha en sjangs til å ta imot neste generasjonen i en trivelig, ren, tørr og trygg oppvekstplass.

*Harald Staalvik, som er en aktiv fuglevenn, fyller sin smarte fôringsautomat på nytt. Innretningen har åpning på begge sider og plass til mange fugler på en gang.
(Foto: Birger Westergren).*

Følg med og vær fuglenes beskytter

Uansett hjelp fra menneskene er kampen for tilværelsen beinhard og nådeløs, hvor ofte bare de friskeste og sterkeste individene overlever og fører slekten videre. Mye kan vi gjøre og mye blir gjort men det er likevel så mye vi ikke hvet om naturskjøtsel, fuglenes matvaner og hvorledes vi best kan bidra til at naturen og fuglene får mest mulig utbytte av den innsats mange gjør.

Jeg håper at det blir fler og fler som tar imot oppfordringen til å delta i vern og selv er aktivt med på å ta vare på fuglefaunaen. Følger vi bare med på og er klar over når og hvordan fuglene trenger hjelp og gir vårt bidrag, er jeg sikker på at mange av de som ville bukket under fortsatt vil glede oss med sin fargeprakt, med sine lystige toner, den livlige forunderlige oppførsel og fortsatt være en del av den levende naturen omkring oss.

Ved å delta, som parolen lyder i enhver naturrelatert sammenheng "gi lyd og gjør noe med det" kan læren og vår ytring om fuglelivet og miljøet rundt oss etterhvert gi resultater iform av økt oppslutning om bedre forvaltning og økt bevaring.

Kanskje vil din interesse for naturen som er grunnlaget for allt liv, allt som er skapt, gi deg større perspektiv over din egen eksistens og samhørighet med dine medmennesker. Kanskje kan det være spiren til å føre deg og dine medmennesker inn på stier du aldri før har vært, aldri før har visst eksisterte.

Jeg håper at mine synspunkter på føringen m.m. har gitt deg oppfatninger som kan være til hjelp for både fuglene og for deg selv og samtidig at du også tar turer ut i det fri så ofte som mulig.

Ta med familien, noen venner eller en kamerat. Stimuler og bruk dine sanser, vær nygjerrig, øk din interesse, for den må utvikles slik at dette igjen kan gi deg ennå større glede og visdom over allt det den storslåtte naturen gir oss.

KONKURRANSEFUGLEN

Som nevnt i forrige nummer, kommer her svar og vinnere på konkurransene i både nr. 2 og 3 1994. Til nummer to kom det inn 3 svar, men kun **Jon Amundsen** fra Kristiansand hadde artsbestemt fuglen til sitronerle, helt korrekt. Premie kommer i posten. Bildet er tatt av Håkon Heggland.

Til nummer tre kom det 2 svar, men ingen var riktige! Bildet viser en gulsanger fotografert av Runar Jåbekk. Der sparte vi jaggju en premie!

Som vanlig må svarene på dette nummerets konkurransefugl være redaktøren i hende senest 3 uker etter at du mottar Piplerka.

Lykke til!

Trekkregistreringer Mønstermyr høsten 1993

Av: Geir og Atle Grimsby

Innledning:

Høstsesongen 1993 er fjerde høst med satsning på Mønstermyr ved Kvanvik, ca 10 km. sør-vest for Flekkefjord. For nye lesere av Mønstermyr-rapporter i Piplerka kan vi nevne at Mønstermyr ligger ca 300 meter over havet med fri sikt ut til Lista fyr, Framvaren, og Hidra. Selve myra er ca. 120 da stortorvmyr der nærmere 90 % av arealer er drenert og dyrket. Store åpne grøfter og frodig vegetasjon på myra gjør området også interessant for ringmerking av spurvefugler. Tidligere års registreringer er publisert i Piplerka. Sesongen 1990 med nærmere områdebeskrivelse finnes i Piplerka nr. 1-91, 1991 resultatene i Piplerka nr. 2-92, og 1992 sesongen i nr. 4-93. Denne artikkelen omhandler resultatene fra 1993 sesongen.

I likhet med foregående sesonger (1990 - 1992) har vi fulgt samme målsetting med arbeidet på Mønstermyr. Der vi satser på: 1) Telling av direktetrekkende rovfugler, 2) ringmerking på myra og i skogen, 3) telling av direktetrekkende småfugl og 4) registrering av rastende vadefugl på myra.

De mest gledelige resultater for 1993 sesongen var på ringmerkingsfronten med en **sibirpiplerke** i nettet den 25. september, tilsammen 2 lappiplerker, 85 buskskvetter, 95 tornsangere, 390 jernspurv og en total på 5681 fugl i løpet av 57 dager. Dette tilsier et gjennomsnitt på 99,6 ringmerkede fugl pr. dag, som er årsbeste notering for Mønstermyr.

Stor aktivitet med fugl i nettene og liten bemanning utenom helgene, medførte at ringmerkingsaktiviteten gikk på bekostning av telling av direktetrekkende rovfugl og småfugl, denne sesongen. Dårlige logg-rutiner og mye vær med liten sikt må også ta skylden for det lave anslag av direktetrekkende fugl.

Dekning på rovfugltrekket kan desverre ikke måle seg med tidligere tellinger. Men vi har fått fulgt opp tellinger i forbindelse med rovfugl-prosjektet i Vest-Agder. Tidligere rapporter fra Mønstermyr har vist at det er svært tilfeldig når det foregår uttrekk av rovfugl. Etter langvarige perioder med dårlig vær og mangel på termiske luftstrømmer kan en få eksplosjonsartet uttrekk ved optimale vind og værforhold, som i sesongen 1992.

Årets rapport preges av mindre vekt på diskusjon omkring trekket på Mønstermyr. I løpet av de 4 årene vi har ringmerket på Mønstermyr er det samlet inn mye data fra hver fugl som blir ringmerket. Lenger ut i rapporten er det presentert endel data fra utvalgte ringmerkingsarter på Mønstermyr.

Dekningstabell:

Tall som er **uthevet** = ringmerking og telling av trekkende fugl.

Tall som ikke er uthevet = kun telling av trekkende fugl.

Jul.: 24-25-27-28-29-31

Aug.: 1-2-5-6-7-9-10-12-13-14-15-16-18-19-21-22-23-24-26-27-28-29-31

Sep.: 1-4-5-8-9-12-15-16-17-18-19-22-23-25-28-30

Okt.: 3-6-7-8-9-10-11-12-14-17-21-23-24-27-28-30-31

Nov.: 3-5-6-14

Totalt 66 dager med dekning og 57 dager med ringmerking.

Følgene personer har deltatt i arbeidet:

Geir Grimsby med 29 dager, Eivind Schiander 28, Per Ø. Grimsby 18, Svein Grimsby 14, Kjell Grimsby 13, Atle Grimsby 5, Berit Robstad 4, Svein T. Jordtveit 2, Gunnhild Hogstad 2, Jorunn Schiander 2, Jørgen Tjomlid 2, Tellef B. Vestøl 2, Trine B. Vestøl 1, Tina Salvesen 1, Per K. Stokke 1, Per I. Myre, mens Flekkefjord Naturvernforbund og Sirdals gruppa står loggført med en dag hver.

Værtabell 1993:

	NV-V	SØ-Ø	NØ-N	SV-S	Skift.	Sum:
Juli:	2	1		3	1	5
August:	10	1	3	7	2	23
September:	4	1	10		1	16
Oktober:	5	9	1		2	17
November:			2			2
sum:	21	12	16	10	6	65 dager

Svein (t.v.) og Geir Grimsby ved merkeplassen på Mønstermyr
(Foto: Finn Jørgensen)

Rovfugltrekket:

Nedenfor følger en oversikt over direktetrekkende rovfugl fordelt på de ulike måneder høsten 1993

	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Tot-93
Vepsevåk	18	9	1	0	28
Myrhauk	5	31	5	0	41
Hønschauk	5	5	5	2	17
Spurvehauk	345	168	60	1	574
Musvåk	79	17	1	0	97
Fjellvåk	0	4	29	0	33
Kongeørn	1	1	2	0	4
Tårnfalk	56	45	17	0	118
Aftenfalk	1	0	0	0	1
Dvergfalk	3	7	2	0	12
Lerkefalk	0	1	0	0	1
Jaktfalk	0	1	0	0	1
Vandrefalk	1	5	2	0	8
Ubestemt Våk	37	15	0	1	53
Ubestemt Ørn	2	0	1	0	3
Stor falk	0	0	1	0	1
Totalt:	554	309	126	4	992
% av tot	56%	31%	12,6%	0,4%	100%
ant dager	18	9	9	2	38
ant. pr dag	34,6	34,1	14,1	2	26,1

Kommentarer til rovfugltrekket 1993:

1993 sesongen var klart dårligste høst for direktetrekkende rovfugl på Mønstermyr. Hele 56% av rovfuglene trakk ut i august måned, normalt trekker hovedtyngden av rovfuglene på Mønstermyr ut i september. Ujevn bemanning med ofte bare en person til stede og satsning på ringmerking har medført dårligere dekning på rovfugltrekket.

Kalde vinder fra NØ-NV i beste trekkperiode hadde trolig påvirkning på trekkforløp. Slike vinder gir ikke de mest optimale termiske forhold, vi kunne bla. registre at de fleste rovfuglene trakk ut på ettermiddagen. Trekktopp på dagen var ofte kl. 1400-1500, mot normalt kl. 1100-1200. Flere av våkene "skrudde" seg opp legre ut over havet, og var derfor vanskelig å bestemme. (53 ubestemte våker). Ellers så er det verd å merke seg svært lav spurvehauk- og tårnfalk-total, og et godt år for myrhauken. Nedenfor følger en oversikt over totalt antall direktetrekkende rovfugler i perioden august - november fra og med 1990 til 1993 ved Mønstermyr.

Totalt direkteTREKKende rovfugler ved Mønstermyr 1990-1993:

Art	1990	1991	1992	1993
Vepsevåk	5	32	13	28
Glente	1	1	0	0
Sivhauk	0	0	1	0
Myrhauk	51	28	20	41
Hønehauk	29	31	47	17
Spurvehauk	1230	1080	952	574
Musvåk	86	125	92	97
Fjellvåk	6	122	53	33
Kongeørn	6	9	6	4
Fiskeørn	1	0	1	0
Tårnfalk	243	216	519	118
Aftenfalk	2	2	2	1
Dvergfalk	28	19	60	12
Lerkefalk	4	1	1	1
Jaktfalk	1	1	1	1
Våk sp.	4	14	10	53
Ørn sp.	0	1	1	3
Stor falk	1	1	0	1
Småfalk sp	4	5	1	0
Total ind.	1709	1694	1792	992

Småfugltrekket:

På grunn av ujevn bemanning og satsning på ringmerkning på de beste trekkdager, er tallmateriale for småfugltrekket svært lite representativt for enkelte arter. Vi har derfor valgt å utelate oversikten over totale trekk tall for enkelte spurvefugl i årets rapport.

Spesielle obsevasjoner 1993:

ubestemt ørn	2 ind. 17/8, og 1 ind. 28/8
Aftenfalk	1 juv. rastende 28/8.
Lerkefalk	1 ind. rastende 16/9
Dobbeltbekkasin	1 ind. 29/8 og 1 ind. 4/9.
Skogdue	6 ind. 28/8, 3 ind. 5/9, og 4 ind. 18/9.
Hubro	1 ind. 18/9 og 1 ind. 23/10.
Hornugle	1 ind. 14/11.
Jordugle	1 ind. 28/10, og 1 ind. 5/11
Dvergspett	7 obs. fra 6/8 til 28/10.

Trelerke	1 ind. 3/10 og 1 ind. 23/10.
Fjellerke	4 ind. 23/10.
Sibirpiplerke	1 ind. r.m. 25/9.
Lappiplerke	1 ind 4/9, 18/9 og 1 ind. r.m. 19/9 og 27/9.
Vintererle	1 ind. tr. SØ 3/10.
Sidensvans	max. 30 ind. 23/10.
Jernspurv	sen obs. 1 ind. 5/11.
Blåstrupe	1 r.m. og 4 obs. fra 13/8 til 5/9.
Svart rødstjert	1 ad.hann 16/9
Duetrost	max. 15 ind. tr. den 3/10.
Gresshoppesanger	Kun 1 obs. 15/8.
Myrsanger	1 ind. r.m. 14/8.
Gulbrynsanger	1 ind. r.m. 25/9.
Varsler	1 ind. 17/10, 2 ind. 23/10 og 1 ind. 14/11.
Nøttekråke	3 ind. 14/10.
Konglebit	2 ind. 12/9, og 1 ind 17/10.
Lappspurv	150 ind. tr. SØ 18/9
Hortulan	1 lk hunn r.m. 6/8 (kontr. 10/8), 1 r.m. 28/8, 1 tr. SØ 4/9 og 1 ind obs. 18/9
Dvergspurv	1 ind. 25/9 og 1 ind. 3/10

Sibirpiplerke ringmerket 25.9. Dette er første funn av arten i V-Agder.

(Foto: Geir Grimsby)

Ringmerking:

Det er fulgt samme ringmerkingsrutiner som tidligere år, med samme nettplasseringer, med 1 stk. 30 fots heis-nett i "Lia". Det blir brukt en lydkilde ved vinkelnett på myra og en i skogen. Standardisert program for lydbruk er også opprettholdt i 1993. (se resultater for bruk av lyd som fangstmiddel, Piplerka nr. 4 1993)

Det ble oppstart med ringmerking f.o.m. den 24/7. Løvsanger trekket var da allerede godt i gang med 61 ind. første dag.

Totalt ble det ringmerket 5681 fugl i 1993 fordelt på 57 ringmerkingsdager (gj.sn. 99.6 fugl pr. dag), mot 4449 fugl på 51 dager (gj.sn. 87.2 fugl pr. dag) i 1992. Beste ringmerkingsmåned var august med 2207 ind., som utgjør 39 % av høstens ringmerkingsmateriale og hele 70% av løvsangerene ble ringmerket i august. 2148 ind.(38%) ble merket i september, 736 ind. (13%) i oktober, og 578 ind (10%) i juli.

Det ble i alt merket 57 forskjellige arter og 2 underarter. Herav ble 7 nye ringmerkingsarter for Mønstermyr i 1993: spurvehauk (1), dvergspett (1), sibirpiplerke (1), lappiplerke (2), gulerle (1), tornskate (2), tornirisk (2).

Biometriske mål:

De fleste 1k fugler i aktiv kroppsmøting fra juvenil til første vinterdrakt får tildelt mytekode fra 0 til 6 (etter Lindstrøm m.fl. 1985). Der 0 (null) tilsvarer ikke aktiv møting, og 6 angir ferdig møting. Ved å undersøke grad av kroppsmøting i kombinasjon med slitasje og skifting av større dekkere, vingefjær og stjert er det mulig å gjøre sikrere aldersbestemmelse av fuglene.

Alle arter blir vingemålt etter metode 3 (maximum lengde) i Identification Guide to European Passerines L.Svenson 1992. Få ringmerkere med lang kontinuitet på Mønstermyr og jevnlig kontrollmålinger, sikrer at det er kvalitet i mål av vingelenger.

Vekt og fettmåling blir tatt på enkelte utvalgte arter. Bla sangere, gråsisik, sivspurv, m.v. Fettskala blir angitt fra 0 til 6 (Ottenby modellen).

Eivind Schiander og Geir Grimsby monterer heisnett.
(Foto: Kjell Grimsby)

Ringmerkingsoversikt:

	1990-92	1993	Totalt.
*Spurvehauk	-	1	1
Dvergfalk	1	-	1
Heilo	1	-	1
Dvergsnipe	3	-	3
Enkeltbekkasin	20	4	24
Kvartbekkasin	27	2	29
Skogsnipe	1	-	1
Grønnstilk	1	-	1
Gjøk	1	-	1
Vendehals	4	-	4
Flaggspett	1	-	1
*Dvergspett	-	1	1
Sanglerke	1	-	1
*Sibirpiplerke	-	1	1
Trepiplerke	73	68	141
Heipiplerke	945	438	1383
*Lappiplerke	-	2	2
*Gulerle	-	1	1
Linerle	5	2	7
Gjerdesmett	167	134	301
Jernspurv	584	390	974
Rødstrupe	1151	698	1849
Blåstrupe	11	1	12
Rødstjert	64	40	104
Buskskvett	149	85	234
Svartstrupe	1	-	1
Steinskvett	8	4	12
Ringtrost	3	3	6
Svarttrost	78	44	122
Gråtrost	40	31	71
Måltrost	74	43	117
Rødvingetrost	571	294	865
Duetrost	1	-	1
Gresshoppesanger	9	-	9
Sivsanger	10	5	15
Myrsanger	1	1	2
Rørsanger	7	3	10
Gulsanger	6	3	9
Møller	8	4	12
Tornsanger	99	95	194
Hagesanger	45	17	62
Munk	27	18	45
Lappsanger	1	-	1
Gulbrynsanger	2	1	3
Bøksanger	2	-	2
Gransanger	57	46	103
u.a. tristis	3	-	3
u.a. colybita	1	5	6
Løvsanger	2608	1739	4347
Fuglekonge	1635	625	2260
Gråfluesnapper	3	3	6
Svarthvit fluesnapper	39	46	85
Stjertmeis	87	30	117
Granmeis	109	60	169
Svartmeis	149	2	151

	1990-92	1993	Totalt
Blåmeis	185	32	217
Kjøttmeis	173	63	236
Spettmeis	3	2	5
u.a. caesia	1	-	1
Trekryper	13	4	17
*Tornskate	-	2	2
Varsler	4	1	5
Stær	2	-	2
Bokfink	122	23	145
Bjørkefink	371	35	406
Grønnfink	38	3	41
Grønnsisik	52	58	110
*Tornirisk	-	2	2
Bergirisk	3	-	3
Gråsisik	392	24	420
u.a. cabaret	64	77	137
Polarsisik	16	-	16
Grankorsnebb	7	-	7
Rosenfink	3	-	3
Konglebit	1	-	1
Dompap	5	4	9
Lappspurv	3	4	7
Gulspurv	1	-	1
Hortulan	1	2	3
Dvergspurv	4	-	4
Sibirspurv	1	-	1
Sivspurv	1199	355	1554
Sum:	11559	5681	17240

De 5 beste ringmerkningsdager i 1993 fordelt på 3 mestmerkede arter:

463 ind. 16/9: fuglekonge 157, rødstrupe 132, jernspurv 60.
 308 ind. 17/9: rødstrupe 141, fuglekonge 74, jernspurv 31.
 295 ind. 12/8: løvsanger 256, trepiplerke 11, heipiplerke 10.
 263 ind. 6/8: løvsanger 223, heipiplerke 8, stjertmeis 5.
 188 ind. 19/8: løvsanger 91, sivspurv 25, buskskvett 11.

Presentasjon av ringmerkingsdata for utvalgte arter:

Nedenfor er det listet opp en del ringmerkingsdata for arter som det ringmerkes mye av på Mønstermyr. Med unntak av tornsanger, gjerdesmett, buskskvett, løvsanger og sivspurv er alle artene med i "standardisert" program for bruk av lyd. Dvs at disse artene blir lokket med lyd innenfor et visst tidsrom, under en periode av høsten.

Utvalgte arter 1993:

Linje "R" angir totalt merket av den enkelte art i 1993 og prosent andel dette utgjør av fangsttotalen for 1993 sesongen.

Linje "T" angir tidsperiode hvor der det er merket individ av den enkelte art i 1993 og hvor mange dager vi har merket individ av arten. Totalt ble det ringmerket 57 dager på Mønstermyr i 1993.

Heipiplerke:	R	438 ind. > 7,7% av total 1993
	T	24/7 - 27/10 > 49 fangstdager
Trepiplerke:	R	68 ind. > 1,2% av total 1993.
	T	29/7 - 19/9 > 21 fangstdager
Jernspurv:	R	390 ind. > 6,9% av total 1993.
	T	24/7 - 28/9 > 34 fangstdager
Gjerdessmett:	R	134 ind. > 2,4% av total 1993.
	T	25/7 - 24/10 > 35 fangstdager
Buskskvett:	R	85 ind. > 1,5% av total 1993.
	T	24/7 - 19/9 > 24 fangstdager
Rødstrupe:	R	698 ind. > 12,3% av total 1993.
	T	2/8 - 30/10 > 35 fangstdager
Rødvingetrost:	R	294 ind. > 5,2% av total 1993.
	T	5/8 - 3/11 > 25 fangstdager
Tornsanger:	R	95 ind. > 1,6% av total 1993.
	T	24/7 - 16/9 > 28 fangstdager
Løvsanger:	R	1739 ind. > 30,7% av total 1993.
	T	24/7 - 23/9 (11/10!) > 25 fangstdager
Gråsisik:	R	101 ind. 24fla/77cab > 1,7% av total 1993.
	T	flam: 19/8 - 3/11 > fangstdager
	T	cab: 24/7 - 31/10 > fangstdager
Sivspurv:	R	355 ind. > 6,2% av total 1993.
	T	24/7 - 12/10 > 50 fangstdager

Hortulan ringmerket høsten 1993.
(Foto: Per Ø. Grimsby)

Voksen/ungfugl prosent av utvalgte arter 1993:

ART:	Voksen% 2K+ fugl	Ungfugl % 1K fugl
Heiplierke	Ad=16,6% (n=73)	1K=83,4% (n=365)
Trepiplerke	Ad=7,5% (n=5)	1K=92,5% (n=63)
Jernspurv	Ad=7,2% (n=28)	1K=92,8% (n=362)
Gjerdsmett	Ad=6% (n=?)	1K=94% (n=?)
Buskskvett	Ad=7,% (n=6)	1K=93% (n=79)
Rødstrupe	Ad=1,2% (n=8)	1K=98,8% (n=456)
Rødvingetrost	Ad=25% (n=73)	1K=75% (n=221)
Tornsanger	Ad=8,5% (n=8)	1K=91,5% (n=87)
Løvsanger	Ad=7,8% (n=136)	1K=92,2% (n=1603)
Sivspurv *)	Ad=13,5% (n=47) *	1K=86,5% (n=308)

*) 19 egne kontroller av 2k+ sivspurv ikke medregnet
n= antall individer

Trekktopper av utvalgte arter 1993 - 1991

ART:	1993	1992	1991
Heiplierke	16/8 n=33	14/7 n=36	24/8 n=46
Trepiplerke	12/8 n=11	12/8 n=7	31/8 n=12
Jernspurv	16/9 n=60	5/9 n=47	12/9 n=60
Gjerdsmett	16/9 n=13	4/10 n=12	? n=?
Buskskvett	14&19/8 n=11	21/8 n=11	17/8 n=5?
Rødstrupe	17/9 n=141	27/9 n=151	26/9 n=46
Rødvingetrost	14/10 n=86	7/10 n=23	7/10 n=32
Tornsanger	2 & 7/8 n=9	1/8 n=?	24&30/8 n=5
Løvsanger	12/8 n=256	12/7 n=120	31/8 n=150
Sivspurv	24/8 n=22	17/9 n=31	24/8 n=34

GRÅSISIK:	1993	1992	1991
C.f.flammea	6/10 (n=9)	23/10 n=26	20/10 n=5
C.f.cabaret	6/10 (n=20)	23/10 n=6	16/9 n=4

GRÅSISIK:	Voksen% 2X+ fugl	Ungfugl % 1K fugl
C.f. flammea	Ad=8,3% (n=2)	1K=91,7% (n=22)
C.f. cabaret	Ad=24,6% (n=19)	1K=75,4% (n=58)

Innrapporterte gjennfunn og kontroller fra 1993:

Rødstjert, *Phoenicurus phoenicurus*NOS E390 042 03.09.92 M 2K+ v 28.04.93 349km ESE DANMARK
Totten, AnholtLøvsanger, *Phylloscopus trochilus*NOS H397 196 10.09.91 X 1K v 11.05.92 2143km S SPANIA
Isla de Cabrera, Mallorca,
NOS H335 709 09.08.91 X 1K v 17.08.91 17km S VEST-AGDER
Slevdalsvann, FarsundNOS H433 216 17.08.92 M 1K v 23.08.92. 17km N Mønstermyr
Slevdalsvann, Farsund, VEST-AGDERBlåmeis, *Parus caeruleus*NOS E391 454 01.10.92 - -- v 09.10.92 17km N Mønstermyr
Slevdalsvann, Farsund, VEST-AGDERNOS E344 302 20.10.91 X 1K v 02.10.92 17km N Mønstermyr
Slevdalsvann, Farsund, VEST-AGDERBokfink, *Fringilla coelebs*NOS E322 776 30.04.92 M -- v 23.08.92 17km N Mønstermyr
Slevdalsvann, Farsund, VEST-AGDERSivsanger, *Acrocephalus schoenobaenus*NOS E267 738 26.08.90 X 1K v 02.09.90 17km N Mønstermyr
Slevdalsvann, Farsund, VEST-AGDERSvarthvit fluesnapper, *Ficedula hypoleuca*NOS H336 947 17.06.92 Opull v 12.08.92 15km NW Mønstermyr
Listeid, Farsund, VEST-AGDER

Gulbrynsanger fanget
for ringmerking.
(Foto: Kjell Grimsby)

Rastende vadefugl på myra:

På grunn av dårlige logg-rutiner i 1993, der det ikke ble konsekvent skilt mellom rastende og trekkende vadere, er det ikke mulig å sette opp egen tabell for rastende vadere i 1993. En tørr forsommer og lite nedbør i juli/august ga imidlertid lite antall av rastende vadere denne høsten. Hverken bekkasin- eller tringa-antall kan måle seg med fjorårets resultater. Småspove ble ny rastende vaderart med 2 ind den 4/9. Hele 25 rastende brushaner ble registrert den 5/9. Ellers så kan det nevnes at ett til to par med Enkeltebekkasin hekket på myra.

Enkeltebekkasin pullus på Mønstermyr.
(Foto: Geir Grimsby)

Hjertelig takk til de som har bidratt med registreringer i 1993 sesongen på Mønstermyr. En spesiell takk rettes til velvillige grunneiere, som har gitt tillatelse til ringmerking på myra og bruk av skogsbilvei til Mønstermyr.

VADERTELLING LISTA

7.1 - 8.1. 1995

(* 4.1.)

Bearb av Kåre Olsen

Art	Lista- strendene	Ferskvann	Myrområder	Dyrket mark	Totalt antall
Heilo	2				2
Tundralo	18				18
Vipe	40	2			42
Polarsnipe	29				29
Sandløper	16				16
Fjæreplytt	7				7
Myrsnipe	593				593
Kvartbekkasin *	2				2
Enkeltbekkasin	26	2	10	4	42
Rugde		1	2	1	4
Lappspove	1				1
Storspove	1			1	2
Rødstilk	18				18
Steinvender	18				18
Antall arter: 14	771	5	12	6	794

Følgende områder ble besøkt:

Listastrendene: Verestranda (Bringsholmen) - Kviljøodden + Lundevågen

Ferskvann Nesheimvann, Hanangervann.

Myrområder: Slevdalsvann.

Dyrket mark: Skollevoll, Brekne, Hauge ø.

Deltagere: Knut S. Olsen, Tor A. Olsen, Kåre Olsen, Nils H. Lorentzen, Gunnar Gundersen og Risto Skjeldnes.

NB! Den 10.1. ble hele 80 viper obs. i området Fugleviga - Vesthassel - Nesheim.

Det unormalt store antall vadere langs Listastrendene oppsto etter uvær med vindretninger fra SW. Muligens har det også sammenheng med en forutgående kuldeperiode i Vadehavet som kan ha presset overvintrende vadere der til å trekke unna vinterværet.

Allerede 12.1. var de fleste Calidrisvaderne trukket vekk igjen og mer normale antall vintervadere opptrådte langs Listastrendene.

Utsira Fuglestasjons Årbok 1993

Utsira Fuglestasjon har utgitt sin første årbok. Boka, eller rettere sagt heftet, er på 68 sider og har en meget tiltalende layout. Heftet skiller seg markant ut fra de tradisjonelle årsrapporter som utgis av norske fuglestasjoner. Foruten de mer tradisjonelle opplysninger om fuglestasjonsdriften, presenteres også en rekke interessante og morsomme artikler. Årets 4 nye "Siragull" (nye arter for Utsira) presenteres grundig. En fornøylig beretning om et funn av isabellasteinskvett i 1977 kan anbefales. Det samme kan en grundig feltbestemmingsartikkel om sitronerle og sibirpiplerke, forfattet av den kjente danske feltornitologen Klaus Malling Olsen.

Som sagt har heftet en svært tiltalende layout, og flere interessante fotos øker årbokas verdi. Den eneste negative innvending vi kan finne er at den artsvisse gjennomgangen kunne vært mere nøyaktig og konkret. Årboka vil uten tvil kunne tilfredstille et behov blandt de aktive feltornitologene i Norge, da lignende stoff sjeldent presenteres i f.eks. Vår Fuglefauna.

Prisen, kr. 60,- + porto, er det ikke noe å si på, og vi kan nevne at årboka kan kjøpes på Lista Fuglestasjon. På denne måten sparer du porto.

Ikke gå glipp av årets norske ornito-litterære **BOMBE!**

UTSIRA FUGLESTASJONS ÅRBOK 1993 er mer enn en vanlig årsrapport. Den ajourfører dine kunnskaper med en grundig, men lettlest artikkel om feltbestemmelse av sibirpiplerke og sitronerle. Noen av Norges mest hardnakkede feltslitere forteller i detalj om hvordan de fant 1993's fire nye arter for øya, deriblant skjæregjøk og spottesanger. Vi gir deg dessuten en historisk beretning om funnet av Norges første og eneste isabellasteinskvett. Årbokens 68 sider er spekket med lesestoff som både er aktuelt og samleverdig - rikt illustrert med en rekke interessante fotos.

**Utsira Fuglestasjons
Årbok 1993**

Bestill ditt ex fra:
Utsira Fuglestasjon
Postboks 23
5515 Utsira
Tlf. 52 74 92 08

Pris kr. 60,-
+porto

Trenger du lån skal du få hjelp!

- Når du spør om lån legger vi vekt på den sikkerhet du kan tilby, samt kundeforhold til banken.
- Når du skal ha boliglån kan du velge om du skal ha fast eller variabel rente.
 - Med fast rente på lånet er du sikret samme rentesats i ~~1-10~~ år, uansett hva som skjer med det generelle rentenivået ellers.
 - Lån med variabel rente vil derimot følge rentesvingningene.
- Ved finansiering av boligen kan du også kombinere de to lånetypene.

**Kontakt oss for en låneprat –
det kan lønne seg!**

 Den norske Bank

Hegland Trykkeri a.s

Offset og Boktrykkeri - Bokbinderi

Postboks 24
4401 FLEKKEFJORD
Telefax: 38 32 34 07

Telefon:
38 32 33 55

NOF avdeling Vest-Agder
anbefaler:

Hegland Trykkeri a.s

i Flekkefjord som Trykkeri
for tidsskrifter, foldere og
annet materiell.

Redaksjonen av Piplerka.

Leder		4
Olsen, Knut Sigbjørn:	Vipas status i Vest-Agder pr. 1994	5
Olsen, Kåre:	Fugleliv og brettseiling	16
Opprop		24
Olsen, Kåre:	Ynglelokaliteter for amfibier i Farsund kommune	25
Westergren, Birger:	Førjulsstemning på Gimle Gård og vinterfugler - Fugleinteresse både følelser og viten	31
Westergren, Birger:	Natten svanene ble fanget av isen i Bertes	34
Westergren, Birger:	Foring, foringsplassen og fuglekasser vinterstid	38
Konkurransefuglen		52
Grimsby, Geir og Atle:	Trekkregistreringer Mønstermyr høsten 1993	53
Utsira Fuglestasjons Årbok		66

RF RAMSTAD FOTO

Store Elvegt. 10, Tlf. (043) 62 143, 4501 Mandal

*Kikkerter er vår
Spesialitet*

Teleskoper og fotostativer

Til laveste pris!

Deres **Kowa** forhandler

Egen import har gjort dette mulig.
Vi sender over hele landet.

Ring eller skriv og be om tilbud!